

roština plačana
v gotovini

ŽIVLJENJE IN SVET.

Tedenska revija

Stev. 5.

Ljubljana, dne 3. februarja 1928

Leto 11.
Knjiga 3.

Miroslav Hirtz

Iz bele čitanke

Novela iz živalskega sveta

ODLIČNI HRVATSKI PRIRODOPISec OPISUJE V TEJ NOVELI LOV NA VIDRE NA ZAMRZNJENI REKI, NA KRAJU ZASNEŽENEGA GOZDA, KO SE RAZLIVA PO KRISTALNEM SNegu BAJNA MESEČINA. NOVELO, KI JO PODAJAMO TU V PREVODU, LAHKO ŠTEJEMO K NAJLEPSIM POVESTIM IZ ŽIVALSKEGA SVETA.

Kot balzam nebeške tolažbe se je lila v mojo dušo misel, da me le še nekaj ur loči od turobnega zimskega večera. Že od kosila sem sedel zamišljen v naslonjaču za pisalno mizo; prekrizal sem noge na divji mački, ki jo je človeška roka izpremenila v preprogo, da bi mi bil trajnejši spomin na njo. Pogledi so se mi venomer ustavljali na pripravljene dvocevke, pa na stenskem koledarju, kjer je bila pod veliko črno številko plastično naslikana lunojasna noč. Potem so obtičali na tlakomeru tik okna, kjer sem zadovoljno prèbral, da bo po vsej verjetnosti držala vedrina, da ne bo tako kmalu sneženega meteža. Neka temna in nejasna slutnja, od katere so mi prsi nemirno drgetale, me je z neodoljivo močjo podila v hladno naročje narave. Kar plamtel sem od želje, da spet prečujem blede lunojasno noč daleč od vasi in ljudi, nekje v samoti, na obali zamrznjene reke, kjer otožno joka nočni ptič in tajnostno šušlja trstika in ločje... Kakor šteje zdravnik vznemirjene utripe, tako sem jaz tisti hip pozorno spremljal tik-takanje žepne ure, ki je ležala odprta na mizi in me je z vsakim drobnim udarcem prepričevala, da se moje hrepenenje čedalje bolj bliža romantični noči...

To pot me je vrlo mikala neka žival, ki se najrajši klati v nočeh, ko sije polna luna. Toliko sem čital o nji po knjigah in časopisih in toliko anekdot so mi pripovedovali moji starejši tovariši v Diani! Zavidal sem jim, in si na moč želel, da bi se vsaj enkrat srečal z njo v svobodni naravi. Že nekaj let sem neumorno prežal kraj Drave, Bednje, Plitvice; obšel sem bil vse reke in vodna lovišča. Zaman sem stikal po samotnih, z gostim grmovjem zaraščenih otokih, po mirnih močvirnih šotoviščih, po zakotnih rokavih in strugah, — njenih najbolj priljubljenih bivališčih. Nešetokrat sem sicer odkril v snegu ali blatu njene

še nedotaknjene sledove, izmečke, izpadlo dlako, zveste odtise njenega telesa v šipkem snegu na produ, kjer se je ponoči valjala, ali nje same nisem mogel najti. Včasih sem natanko odkril posamezne prehode, s katerimi si je umno skrajšala pot, da ji ni bilo treba preplavati velikega vodnega zavinka. Utegnil sem izslediti tudi stalna mesta ob obali, kjer se je nemoteno udajala slastem obilne pojedine; kakor iz objesti je vsaki ulovljeni ribi odgrizla s svojim ostrim zobovjem glavo. Dobro sem vedel, da bi bilo treba le nekajkrat nastavit na teh mestih v sneg zakopano železno past in bi njeno dragoceno krzno postalo moje, vendar se mi je tak lov vsekdar videl okruten in premalo viteški. Vrh tega bi bil tako samo izpričal svojo sramotno nemoč nasproti njeni zvitosti, ki ji je edina močna obramba v boju s človekom. Hotel sem, da bi se oba sestala na dosegu svinčenega dežja; da bi jo moje radovedne oči videle živo, kakor sem jo videl mrtvo, odrevenelo, ko jo je ta ali oni gozdar prinesel v gozdarsko pisarno, da prejme nagrado za njo. Mene ni navduševalo smrtonosno zrno, temveč me je silno mikalo njeno tajinstveno samotno življenje, ki mi o njem tudi najboljši spisi niso mogli povedati nič kaj posebnega...

Vi dra — je bila ta redka žival, ki sem ji hotel žrtvovati i gorko, udobno sobo in pokoj nočnega sna. Misel na njo mi je naslajala vso dušo. Tik pred večer se mi je zdelo več ko verjetno, da ne bom prezebal vso noč na obali Bednje in ondi dočakal zoro. Odkril sem nov, zanesljiv kraj, v katerem vidra brezskrbno gospoduje; tako sem sodil po žrtvah, ki sem jih našel razmetane po vsej okolici na obrežju. Ta kotiček je skrit in pripraven; sredi goste, tihe šume je, ondi, kjer reka zavije, kjer si je izkopala široko in globoko dno...

Okrog desetih ponoči, ko se je bila bleda, okrogla luna vzpela visoko na višnjevo, prozorno, zvezdnato nebo, sem potihoma stopal skozi trnjevo grmovje k odprtemu obrežju troseč z golega vejevja kupe suhega snega. Kmalu sem prispel na jaso, kjer sem se hotel ustaviti, da ne vznemirjam uspavane okolice z odvišnim šumotom. Nikjer ni bilo boljšega in sigurnejšega čakališča. Tik obale se je dvigalo mrko, grbavo, ogromno deblo, hrast - velikan, ki so mu pastirji ali drvarji izdoblili zajetno deblo, da si pripravijo v njem zasilno pribeževališče pred nenadno nevihto. Kakor grobna senca sem stopil v njegovo črno pošastno votlino, dvocevko pod pazduho in tisočero sanj v duši. Zdaj sem stoprav opazil, kako mi je lahko koristno to skrivališče; nič ne dè, če mi je prvi hip puhal v obraz dokaj jak vonj po trohnobi in po zatohli, hladni vlagi, ki je v vohalnem žlvcu izzvala tisti neznosni in zoprni dražljaj, ki nas spominja vonja v leseni zapuščeni mrtvašnici na starem vaškem pokopališču. Deblo me je z vseh strani zanesljivo varovalo pred mrazom, votlina pa je bila obrnjena tako prikladno proti reki, da sem lahko v trenutku premeril z vajenimi očmi oba gozdna robova ob nizki, pošev spuščeni obali, pa tudi belo, zamrznjeno rečno površino v daljavi najmanj dve sto korakov. Kakor okna kristalnih pravilčnih gradov, ki jih lahko pričara samo bujna, od navdihnenja razigrana pesniška domišljija, so blestela med trdim ledenim pokrovom posamezna, sem ter tja razmetana okna v ledu, nezamrznjene luknje, skozi katere je prihajalo v skrivnostno nočno tišino zagonetno, komaj slišno žuborenje nemirnega vodnega toka... Ali najbolj je bilo v prid mojim zasnovam to, da je voda tekla v smeri k skrivališču, ne pa v nasprotno stran. Ko se zvita vidra podaja na lov, plove po navadi proti toku, medtem ko imajo ribe najrajši, da jih voda sama nosi navzdol. Tako tedaj nič hudega sluteč zaidejo naravnost v vidrino lačno žrelo, odkoder ni več vrnitve...

Kako ljubo mi je bilo, ko sem opazil, da se lahko v drevesni votlini prosto gibljam, če bi se mi hotelo streljati: da se puška in obleka nikjer ne zadevata, saj bi bilo prostora še za dvojico, trojico takšnih nočnih sanjačev. Še več — v višini glave sem naknadno odkril v levi steni zajetnega debela kakor pest veliko okroglo luknjo, ki jo je ne vem

čigava roka prevrtala z orodjem v debelo skorjo, da je bila kakor okno, ki zre v belo, z mesečino zalito šumo. Kdor je lovec, mu ne bo težko doumeti, zakaj mi je po teh odkritjih srce živahneje utripalo, saj je bilo moje skrivališče kakor nalašč za lovsko zasedo...

Ne vem, kako dolgo sem sameval v duplini, naslonjen s hrbtom ob zadnjo grčavo steno tega debela. V naglici sem bil pozabil uro doma; tako me vsaj ni mogla motiti v blaženem uživanju veličastne noči, ko ure le prehitro minevajo. Bližnja in daljna okolica se je tako rekoč kopala v bledih čarobnih žarkih bengalične svetlobe; mogočno višnjevo nebo je bleščalo vedro in čisto, kakor deviško oko. Z desne in z leve strani se je videl skozi snežni pajčolan črni gozd, nepremičen in prastar, čigar visoke, stisnjene in obilno zasnežene krošnje so dajale videz nakopičenih, prekrasno zgrajenih višjih in nižjih belih kupol. Vsa ubrana celota je spominjala na ogromen, v fantastičnem bizantskem slogu iz sladkorja zgrajen grad, ob katerem se je krhala in lomila bleda svetloba polne lune...

Nekaj zaradi napornega gledanja v bleščavo okolico, in nekaj zbog mraza in pa ker sem bil moral mirno stati, mi je prišel spanec; nenadoma pa sem se bil zdramil pred pošastno podobo sove. Preletela je tiho frfotaje z nabuhnjenimi perotmi mima debela in je šinila preko bleščave ledene reke. Malo zatem se je vrnila in poltavala ob vodi, dokler se ni spet obrnila v nasprotno smer, nenehoma ponavljajoč svojo zračno igro. Kakor morská lastavica se je leté spuščala zdaj v to, zdaj v ono okno v ledu. Jasno sem videl, kako ji padajo z nog čarobne srebrne kaplje v podobi pikčaste črte, ki je ostajala za njeno potjo. Naposled je s kremplji potegnila nekaj iz vode; ta nekaj je bila ribica, ki je liki dragulji zableščala na mesečini, ko se je bila sova dvignila v zrak in se izgubila s plenom nekje v daljni molčeči šumi...

Ta krasni nočni prizor me je tolikanj razvedril, da sem posihmal manj čutil prihuljen mraz, in ko sem dvignil noge kvišku, sem zaznal, da mi ogreva žile prijetna toplota, ki ni mogla izpuhtevati skozi visoko obuvalo, saj sem stal na mehkiem kupu pepela in črvotočine, ki se je v toku časa nabrala na dnu kakor preproga.

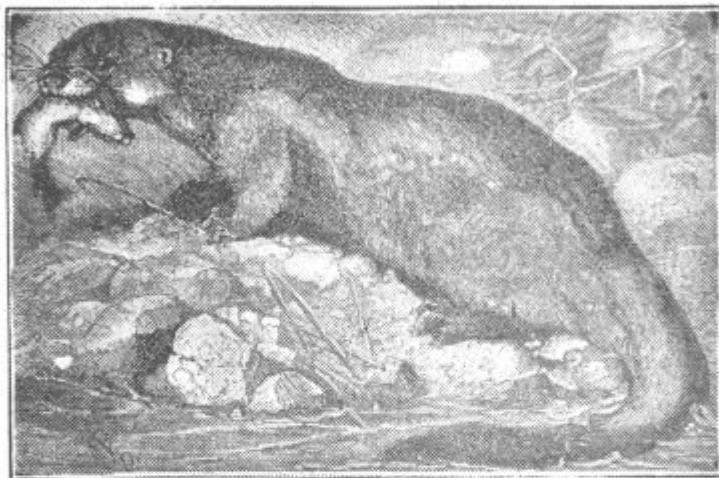
Glej, kaj se je neki zaiskrilo v prvi bližnji odprti rečnega ledu? Dvoje žarečih, plamenečih točk, podobnih žar-

kim pogledom strašne Meduze... Ali se ne vžigajo morda vidrine oči?... Tisti hip je prikazen izginila pod ledenim robom in se spet pojavila na drugem mestu... Domišljija je tkala sladke privide prevarjenih čutil. V naročju noči se je rodila ljubka sapa in ognjeni pogledi niso bili nič drugega ko dve zvezdici, ki sta zgrešili pot v višine in sta se nenehoma igrali slepo miš v mreži zibke struje...

Pravkar sem razmišljal o podobnih nepozabnih prividih, ko je v neposredni bližini tik ob obali čudovito zašumljala pod ledenim pokrovom skrita voda, ka-

gobcu veliko srebrno ribo, ki jo je jela kmalu za tem jesti. V nočni tišini se je jasno čulo cmokanje z jezikom, pokanje luskin in hrustanje kosti...

Hotel sem ustreliti, toda skrivna moč mi je zadrževala desnico. Pravilo je, da se na vidro strelja samo z obale ali vsaj nekoliko dalje od ledenega okna. V večini primerov njena žilava natura ne podleže takoj; ranjena vidra se vedno skuša privleči k vodi in se v nji izgubi brez sledu. Čemu bi torej tako neumno uničeval i življenje i dragoceno krzno? Bil sem še vedno prepričan, da bo po gostiji zapustila rob okna in odšla na

Vidra

kor da bi pokale v ognju zelene veje ali že odmrta suhljad igličastega drevja. Očividno se je nekaj gibalo in rilo pod vodo. In preden sem se prav zavedel, je zadonel v odprtini odrobljeni kos ledu in iz vode se je pomolila — vidra, moja prva vidra, tolikanj zaželjena in iskana. Ne najdem besed, da bi opisal, s kako silo me je to pretreslo; jel sem drgetati po vsem telesu, medtem ko so mi oči uprav upijale njeno črno, z mesečino obliko podobo. Saj je še nikdar nisem videl tako blizu, nekaj metrov proč. živo, v prosti naravi, v njenem pravem elementu, v krasni in mrzli zimski noči! Sedela je tik odprtine, obrnjena s hrbtom k meni; še ploščatega repa ni marala potegniti docela iz vode, tako da ji je visel čez ledeni rob, na pol potopljen v vodo. Nekaj trenutkov je čakala, vohaje po zraku in napeto poslušajoč šepet tajinstvene noči. Šele ko je premaknila glavo, sem opazil, da ima v

pripravnije mesto, kjer bom lahko streljal brez strahu. Tako sem bil prepričan, ali vidra se je zdajci obrnila in se kar prekobalila v vodo. Pljusk — že jo je pogoltnila hladna pena valov. Izprva glasno, potlej pa vse tišje in tišje je zamiral njihov šum v mrtvilu bajne noči, dokler se ni pretvoril v prejšnje enolično, melanholično žuborenje ob ledenih oknih in iz njih je šepetal le še spomin na kratkotrajno prikazen vidre... Bo-li zopet stopila na prosto? Bo-li zopet izplavala? — to so bile edine misli, ki so mi tisti hip blodile po glavi; zaman sem pač vpraševal ledeni pokrov, bleščeče odprtine in temačne, sive sence, ki so padale kakor od utrujenosti z visokega drevja na obeh straneh obrežja preko korita bele nepremične reke...

Nadeja me je še nekaj časa držala na tistem mestu, kmalu pa sem opazil, da je jelo nebo bledeti. Glasovi narode so oznanjevali bližino jutranje zarje. Če-

dalje pogosteje je obupno vpil neki nočni vodni ptič, tugujoč zbog minevanja pokojne noči. In kakor bi vstajali duhovi iz grobov, so se pojavljale iz notranjosti gozda pošastne sove, poletavajoč nad reko, da še opravijo pred jutrom poslednji, morda največji pokolji. Če so po naključju letaje trčile ob kakšno obrobno krošnjo, se je stresel suhi, svetlikajoči se sneg in se šumljaje razpršil kakor oblak prahu...

Vračal sem se skozi široki gozd, kjer sem zaradi večje sigurnosti, boječ se, da ne zgrešim poti, iskal v sipkem snegu prejšnje stopinje. Misli so se mi venomer sukale okoli vidre, ki mi očitvidno ni bila usojena. Vzlic temu sem bil vesel ob dognanju, da res prihaja na led skozi okna. Tolažila me je misel: Kar ni danes, utegne biti jutri ali katero naslednjo noč...

Medtem je nekako proti jutru izsipalo nebo novo tenko plast snega — pršiča, ki je vsekdar lovsko veselje. Prespal sem v naglici več ur. V glavi mi je sicer še šumelo od neprespane noči, vzlic temu pa sem urno skočil iz postelje, da se pripravim za lov na novem snegu. Kam me je moglo bolj mikati nego na moje nočno lovišče ob Bednji? Obkrožil bom stoletni gozd, ga prehodil križ-kražem, pregledal vsako sumljivo stezo, slednje zakotje. Kdo ve, ali se ni ponoči priselila divja mačka, kuna ali kaj drugega? Sledovi v snegu bodo izdali sleherno usodno pot; kakor vohaje bom dospel po njih v dupljo, jamo ali goščavo, v kateri si je bila zver poiskala zavetišče čez dan...

Ko sem prispel k deblu, kjer sem vso noč čakal, mi je bila prva skrb, da pregledam korito, ki se je bilo takisto preobleklo v novo belo pokrivalo. Oprezno sem se spustil z obale, pazeč, da me ne prevari tenka ledena plast. Kako strašna bi pač bila smrt, če bi se bil odprl led pod nogami in bi me brez sledu pokrili hladni valovi! Ko pa sem se prepričal, da je ledena skorja zadosti čvrsta, mi je postajal korak čedalje trdnejši; prejšnja bojazen je bolj in bolj splahnevala. Vzlic temu si nisem drznil v bližino oken na ledu, skozi katere se je tudi zdaj čulo momljanje vode, a ne več tako svojevrstno in tajinstveno kakor ponoči.

Čez nekaj trenutkov sem se gorko kesal, da sem ob zori ostavil svoje skrivališče. Ustavil sem se namreč pred docela svežimi sledovi moje neusojene živali. Nezadovoljno sem zarenčal skozi zobe: glej jo, spet je bila zunaj... Do-

bro se je poznalo četvero tac; v sneg se je zarisal vsak prst, vsi ostrí kremplji so se vtisnili. In tako sem šel počasi korak za korakom po vidrinih stopinjah. Ni mi dalo miru: vsak hip sem se ustavil, izpočetka ves zmeden, potlej pa osupel od začudenja, ko sem se preveril, da se je utegnilo med mojo odsotnostjo zgoditi v gozdu poleg reke nekaj nenavadnega. Prispel sem na prostor, kjer je bila površina ledu nejasno, brez reda izhojena, poteptana in razrovana. Odtod je vodilo dvoje sledov, na prvi pogled povsem različnih in brez dvoma od dveh različnih živali. Prvi sled mi je bil kažipot; o njem sem brž dognal, da je bil vidrin. Toda čigav je tisti drugi, ki se izgublja najprej v zamrz,ieno ločje, potlej pa nekam gori na nekoliko strminejšo desno obalo in dalje v obrobno grmičevje? Sklonil sem se k tlom in kima je z glavo dejal poluglasno: «Lisica!...» Bela plast mi je jela neslišno pripovedovati vsebino svoje zanimive žaloigre z vsemi epizodami, medtem ko sem jaz kakor okamenel stal v snegu, iskaje s povešenimi očmi vsako njeno belo ali rdečo spominsko črko.

Vidra je ob zori izplavala skozi nezamrznjeno okno v ledu, hoteč použiti izven vode ulovljeni plen. Po obali pa se je priplazila lačna zvitorepka, ki bržčas v tej mrzli zimski noči ni našla ničesar za svoj kruleči vamp. Ko je ugledala vidro, je pomislila: »Glej, plen za te!« Ne bodi lena je brž prihuljeno skočila na presenečeno nasprotnico. Začel se je dvoboj na življenje in smrt. To shojeno mesto je bilo njega junaško torišče... Glej, ondi-le so ostanki vidrine pojedine: razbite račje škarje. Tukaj le pa je dlaka in malo dalje kri, ki se je v debelih kapljicah zlepile in zmrznjena rdi na belem snegu. Kdo je zmagovalec in čigav neki je poraz?... Še bolj me je presenetilo, ko sem opazil, da krvavo naznačena pot vodi prav k tistemu oknu, kjer sem ponoči videl vidro, in da se izgublja v njenem prepadu... Vidra se je v boju poslužila uprav brezprimerne zvite taktike: prenašala je bojišče čedalje bližje odprti vodi. Tako je privlekla nasprotnico k oknu, jo pahnila pod led, se vrgla z njo vred v vodo in jo potopila v mrzlih valovih. Vsak opazljiv napad, vsak spopad, vsako ravnanje in trenutka zmage, skratka vsa telesna in duševna borba je bila verno dejal bi fotografski natančno zabeležena na rahlem belem površju. Zdaj je bila lisica pod vidro, zdaj vidra pod lisico. Dvo-

boj se je tem bolj bližal odločitvi, čim bližje se je primikal k robu ledene skorje. Zvitorepka je kmalu spoznala, kako nepremišljeno se je bila prenačila, pa se je uprav obupno upirala z nogami, prizadevajoč si, da svoji močnejši nasprotnici prekriža načrt. Ali zaman je bil vsak poizkus obrambe, zaman trud, da bi se ji iztrgala in ušla! Na robu nezamrznjenega dela reke se je jasno videlo, da je v smrtni težavi naposled izgubila tla pod nogami in se pogreznila v strašno, nedogledno globino... Bil je to krvav dvoboj za pravico močnejšega, v katerem je sicer modra in oprezna lisica drago plačala svoj presmeli, prihuljeni napad...

Tako ugibaje sem se povzpел na obalo, da se spet skrijem v črno votlino mogočnega hrasta, kjer sem minulo noč čakal v zasedi. Sedel sem na trinožni lovski stolec. Puško sem vrgel čez kolena. Voljno sem se prepustil mislim, dokler mi ni pogled obtičal na sivem oblačnem nebu, ki se je čedalje bolj mračilo liki togotno zamišljeno čelo. Naposled je lelo snežiti v velikih, gostih kosmičih. Snežilo je naglo in vztrajno; pred očmi se je tvorila bela zavesa, ki je motila pogled, da ni mogel videti v daljavo. V razdobju pol ure je narasla nova plast tako visoko, da je pokrila in zametla poslednje sledi krvave žaloigre... Še sedaj čutim v duši tisto svojevrstno čuvstvo, ki se me je lotevalo, ko sem se počasi poslavljaj od izhrojene površine bojišča. Zdelo se mi je, kakor bi gledal procesijo spominov, ki se čedalje bolj odmikajo globlje in globlje v pozabljenje...

Vsi moji neuspehi in vse moje prečute lunojasne noči skozi več let so bile nagrajene s tem edinim redkim dogodkom, ki ga je krasna zimska noč s skrivnostnim izvirnim peresom zapisala v svojo veliko belo čitanko. Bil sem hvaležen

naključju, da sem lahko to njeno tragično stran prenesel v knjigo svojih lovskih zapiskov; naj vsaj na tem mestu živi v nepozabnem spominu. Če bi bil prišel samo, malce prepozno, bi jo bila pokrila in docela izbrisala druga, nova, povsem čista stran ki bi morala zopet čakati pozno v noč, da napiše na njo čudežna in neznana roka svoje črke. Kdo ve, bi li bila tudi takrat toli čitljiva, ganljiva in zanimiva, kakor je bila nje predhodnica, zakaj tudi veličastna narava ni ma pri stvarjanju vedno istega navdihnjenja?!

... Medtem ko pišem te poslednje vrstice, leži pred menoj na pisalni mizi preparirana ploščata lobanja nenavadno velike vidre, ki sem jo ustrelil štirinajst dni pozneje v večernem mraku iz zasede v starem hrastu. Gleda me z praznimi očesnimi votlinami; vame se reži njeno belo, golo, ostro zobovje s prebitim levim zgornjim podočnjakom. V desnem očesnem loku molji z kosti vršič tenke črne ploščice, — moje presečenjenje pri prepariranju. To je preoblščeno svinčeno zrno iz puške lovca, ki je pred menoj streljal to vidro; ostanek težke rane, ki jo je žilava zver prebolela. Za noben denar ne bi dal nikomur te lobanje, ki mi je nazoren spomin na prvo vidro. Še danes mi skozi nejasno daljino slutnjo govori z glasom zveri, z zobovjem, ki ga je stisnila od želje po maščevanju, govori mi brez nahanja: »Jaz sem slavna junakinja tiste krvave drame! Čemu si me ubil?!... Ali si morda manjši grabežljivec od mene? Ti, ki se večno bojuješ in ubijaš vse živi v naravi... Mar se tudi vi ljudje ne branite, če vas nenadoma v samotnem gozdu napade tolpa tokovajev? In ti si me prav kakor tista lisica napadel prihuljeno iz zasede — zakaj le nisi prišel malo bližje — kakor ona — z golimi rokami, brez orožja?«...

SRBOHRVATSKA ČITANKA ZA DECO

SAONICE, KOLA I KONJI

Tužile se saonice:
 «Zima nam se svefti!»
 Tužila se kola:
 «Teško nam je leti!»

Na to rekli konji:
 «Sve to znamo i mi,
 'Al nama je teško
 I leti i zimi.»

Zmaj Jovan Jovanović.

Jan Baukart

Jezik – zrcalo kulturnih razmer

KAKO SO NASTALE POSAMEZNE BESEDE, KI JIH RABIMO V VSAKDANJEM GOVORU? PISEC NAŠE RAZPRAVE SEZNANJA ČITATELJE Z ZELO ZANIMIVIMI LASTNOSTMI NAŠEGA JEZIKA, KI ODRAŽA SE DANES KULTURNE IN SOCIALNE RAZMERE DAVNIH PREDNIKOV.

Vsak količkaj izobraženi Slovenec pozna Gregorčičevo pesem »Zaostali ptič«. In dasi morda ne ve mnogo o pesnikovem življenju, vendar čuti, da slika pesnik v tej pesmi samega sebe in svojo bol. To nam kaže osobito jedro vse pesmi, namreč kitica, ki se glasi:

Moj ptiček, laz dobro umejem bolešt,
ki ubogo srce ti razriva;
pa pojdi z menoj kot tovariš mi zvest
in skupaj bolešti nosiva.

Prepričan sem, da je Gregorčič s svojim izvrstnim jezikovnim čutom tu namenoma izbral besedo »tovariš« in ne nobene druge, n. pr. »prijatelj«. To uvidimo takoj, če doženemo izvor obeh besed. Prijatelj je človek, odnosno sploh bitje, ki mi prija ali ugaja. O besedi *tovariš* pa tudi deca osnovne šole lahko dožene, da je sorodna s samostalnikom *tovor* in da znači človeka ali sploh bitje, ki prenaša z menoj vred isti tovor, isto breme. In prav to poudarja Gregorčič, ko pravi »in skupaj bolešti nosiva«; saj se je prvotni pomen besede s časom izpremenil: za skupen tovor se je smatralo tudi neko stalno opravilo, stalno delo, potem služba iste vrste in končno skupna skrb in skupna bol.

Navedel sem ta primer za postanek besed in premembno prvotnega pomena zaradi tega, ker je jasen in poučen. Toda tu ne gre za to, da dokažem opravičenost navedene besede v citirani pesmi. Opozoriti hočem na drugo važno dejstvo, ki ga nam odkriva postanek te besede. Kratek premislek pravi namreč sledeče: ko se je beseda *tovariš* prvič izobrazila v mislih in ustih neznanega našega prednika, takrat še ni bilo tovornih vlakov in ladij, tudi ne bog ve koliko tovornih živali (ker ni bilo pravih potj in cest), ampak ljudje so prenašali vse tovore vsakovrstnega blaga na svojih hrbtih ali glavah, kakor se to dogaja še dandanes v krajih

s slabimi cestami, gozdnatih in močvirnih pokrajinah, v gorovju in celo v naših vinorodnih krajih, da nam ni treba omenjati step in pragozdov Afrike. To je bilo mnogo poprej, preden je Martin Krpan tovoril na svoji kobili angleško sol. Navedena beseda nam je torej živa priča o tem, kakšne so bile gospodarske in kulturne razmere v dobi njenega postanka.

Noben jezik ni tvorba od včeraj; v splošnem niso posamezne besede nastajale slučajno in brez pravega vzroka, ampak pod vplivom neke logike, ki je v mnogih slučajih izvirala iz dejanskih, iz gospodarskih in kulturnih razmer. Mislečemu človeku je jezik verno zrcalo gospodarskih in kulturnih stopenj, ki so deloma že daleč za nami, deloma pa jih še lahko zasledujemo tu in tam v življenju človeštva. Treba je samo, da časih pogledamo to in ono besedo nekoliko natančneje, da poiščemo njene starše, njene bližnje in daljnje sorodnike, da se zamislimo v milje, v običaje in čas, v katerem so po vsej priliki nastale. Primerov nahajamo v vsakem jeziku dovolj.

Vprašamo se samo, kje so stanovale »tovariši« naših daljnjih prednikov. Brezdvomno ne v zidanjci ali zidu — kakor pravijo v Slovenskih goricah gosposki zidani hiši — ampak v *koči*, ki je bila res samo z deskami obit *kot* (kotja), ali pa v kolibi, ki so jo bilj postavili tako, da so navpične kole prepletli z vejevjem in vse skupaj ometali z ilovico. Takšen je še dandanes ruski koš, takšni, toda neometani so n. pr. v Prekmurju koruznjaki, takšne so tudi mnoge kočje v Srbiji in Bosni. *Streha* tega bivališča je bila res samo streha, ker so njeni graditelji *razprostrli* na poševno položene veje ali bruna slamo ali trstje. Najbrž so prostor okoli kočje ogradili s *plotom*, ki so ga slično stenam kolibe *splekli* iz vej. Take plotove v pravem smislu besede nahajamo še povsod v krajih, kjer je mnogo vrbja,

n. pr. ob Muri in Dravi. Poleg kolibe so navadno imeli *hlev*, kj pa je le redkokdaj bil res hlev, zakaj ta beseda izhaja iz gotske *hlaiw*, ki znači votlino, kjer je bila nekoč živina res najbolj na varnem in toplem. Na kakšnem ravnem prostoru nedaleč od bivališča naših prednikov, časih pa sredi njiv je bilo *gumno*, kjer so mlatili žito. Toda beseda *gumno* nam priča, da ni tega dela opravljal prvotno človek, ampak govedo (koren *gu-*), ki je z nogami izmelo zrnje (*mno* od manem, meti).

Ako so naši predniki sploh zapirali vrata svojih koč, potem so to storili s *ključem*; kj pa ni bil nič drugega, ko navadna *kljuka*; takšne še lahko vidite pri mnogih starih kočah ne samo v Sl. goricah. Skozi vrata brezdvomno niso stopil v *vežo*, zakaj v tem slučaju bi naši predniki morali v njej shranjevati svoje *vozove* in sani, teh pa so imeli šele mnogo pozneje njih potomci. V edinem prostoru svojih kolib so spali na resnični *postelji*, kjer so si prosto kar na tleh *nastlali* slame, sena, listja ali trstja. In *tla* so bili v istini *natačili*, nabilj iz ilovice. Tudi taka prava tla niso pri nas nič redkega. Šele v srednjem veku se pojavljajo kamenate ali slovenske čumnate in to najprej po gradovih, kjer so v sobah za grajske gospe postavljali *kamine*, nizka ognjišča v zidu kot predhodnike naših peči. V starejših hišah Slov. goric še pravijo kumen ognjišču v kuhinji, odkoder se kuri velika krušna peč. Če so naši predniki že čebelarili, so svoje sladke muhe gojili blizu koče v pravem *panju*, namreč v votlem krlju ali kosu debla, obitem na obeh koncih. Takj panji so še v Rusiji precej pogosti in najti jih je celo še v naši Dalmaciji.

Čudno bi bilo, ako bi izrazi za razno orodje ne pričali o davno minulih kulturnih razmerah. Ko naši predniki-poljedelci niso več mlatili z živino, so to delo opravliali sami — s cepmi. To orodje sestoji iz treh delov: iz cepca, goži in ročnika. *Cepec* je bil res samo pripravna veja, ki jo je človek odlomil *odcepil*; pritržil ga je na ročnik z *gožjo*. Ta beseda pa se je nekoč glasila *gvož* in v njej tiči koren *vez* (*vezati*). Najbrž so vezali cepce in ročnik z jermeni kakor dandanes, mogoče pa od kraja ali v sili celo z vrhovimi vejami, saj nazivajo ponekod neko vrsto vrhovih vej za vezanje slame na strehah *gožvice*. — Če so hoteli orati, so vzeli

pripravo, kj v početku ni bila nič drugega ko rogovilasto razrastla veja, katere eno panogo so bili odsekali in priostriili, druga pa jim je rabila kot oje. Pozneje so znali tako *»drevo«*, kakor ga še danes ponekod nazivajo, sestavljati iz raznih, seveda večinoma *lesenih* delov in celo še takrat, ko sta bila lemez in črtalo, ki trpita pri plugu največ, že železna, je bil tisti del pluga, ki zemljo obrača, še *lesen*. O tem priča izraz *deska* ali ponekod blanja za ta del, Seveda so si naši predniki tudi svetili — najprej s treskami, pozneje šele so pri tujcih spoznali *leščerbo* (Lichtscherbe), najbrž plitvo posodico z oljem in stenjem. Dolgo časa so se naši predniki oblačili v *kože*, ki so bile prvotno, kakor nam priča beseda, res samo od *koze*, morda zaradi tega, ker je kozja = koža mehkejša od druge ali zaradi dolge dlake kot oblačilo bolj pripravna.

Ko so naši predniki potovali, so prišli često do potokov in rek. Poiskalji so si v njih *brodove*, plitva mesta, kj so jih kratkoma *prebredli*. (Primerjai v tej zvezi ime mesta Brest Litovsk na Poljskem). Če so časih preko kakega globljeja in ožjega potoka napravili *most*, niso storili nič drugega, ko položili preko struge okleščeno deblo, o čemer priča beseda, ki je nastala iz nemške *der Mast* (deblo): Tudi beseda *bro* nam kaže, da so take prehode tvorili nekoč le posamezna širša ali ožja *brvna* ali bruna. Na potovanju je naše prednike brezdvomno tudi žejalo; takrat so zavili tja, kjer je namesto napisne table — saj še niso znali čitati — vabil nad vrati viseč *krčag* (iz nemške *der Krug*); iz te besede se je namreč razvila beseda *krčma*. Privoščili so si tudi *južino*, ki pa je zaslužila to ime le takrat, kadar je solnce na *jugu*, torej opoldne. Takrat so torej določevali čas po solncu, ker niso imeli ur, ter še niso poznali drugih južin ali malic. Časih so dobili za južino kako jed, ki jo je bilo treba *zabeliti*. Prvotno tega sigurno niso storili z ocvirki, mastjo ali celo z oljem, ampak kakor priča beseda sama, z mlekom, ki je *belo*. Ko je bilo treba plačati ali *platiti*, najbrž niso mogli tega izvršiti dobesedno, ker bi morali, kakor njih davni predniki imeti s seboj primerno količino *platno*, zakaj nekoč je ta izdelek ženske pridnosti tvoril menialno sredstvo Slovanov, o čemer priča glagol *platiti*. V srednjem

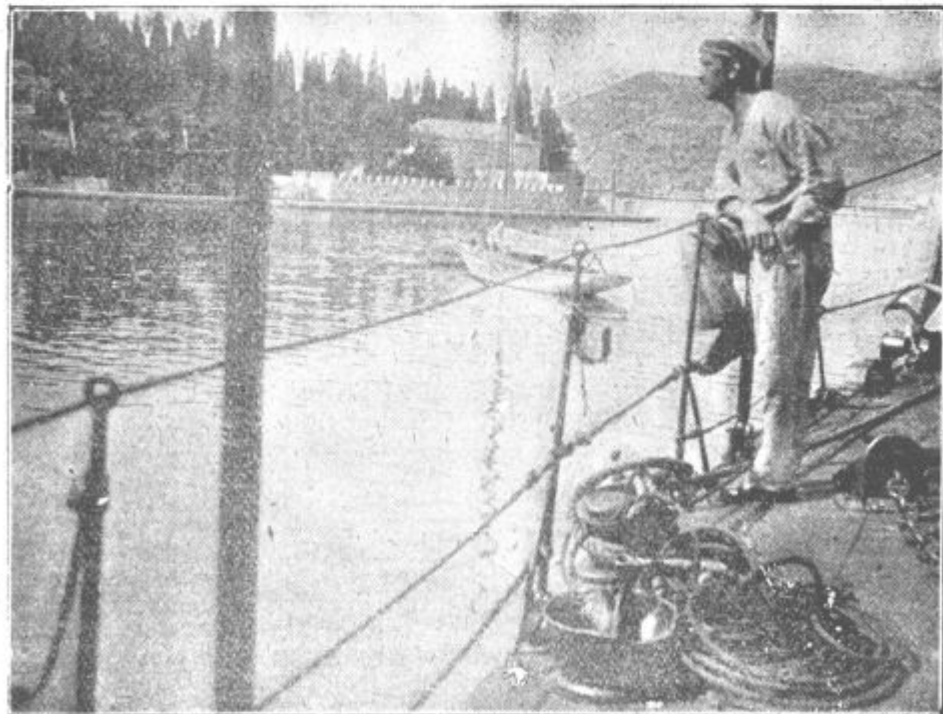

veku so že plačevali s *penezi*, ki so bili kot *Piennige* prišli med naše ljudstvo, kar priča o gospodarskem vplivu naših sosedov Nemcev. Če pa ni bilo cvenka, je moral nepismeni krčmar seči po častiljivem *rovašu*, po palici, kakršna še rabi v vinorodnih krajih brentarjem, (a zaznamujejo na njih v stiskalnico prinešene polne brente ali pute. Z nožem je vrezal ali zaril (rujem, riti, *rovati*) v palico svoje posebne znake za dolgove svojih gostov. Stoletja poprej pa je *rovaš* s svojimi, danes večinoma neznanimi znaki tvoril edino pismo Slovanov (nemški die Runen). Če so pozneje pisali na *liste*, so to prvotno najbrž bili res pravi rastlinski listi. Beseda *pero* pa nas spominja dobe, ko je rabilo ljudem res gosje pero kot pisalo.

Brezdvomno so se naših prednikov lotevale razne bolezni. Na takratni nizki kulturni stopnji si niso mogli razlagati marsikaterega bolezenskega pojava in zato so jih često smatrali za delo čarovnic in drugih zlobnih ljudi, ki

so bili bolnika *uročili*, t. j. kakor kaže sorodnost te besede z besedo *reči*, urekli ali začarali. Seveda so morali take bolnike zdraviti z enako močnimi sredstvi, z *uroki*, ki so jih pripravljali, izgovarjajoč posebno učinkovite reke. To delo so opravljali največkrat posebni *vračti*, često menda ženskega spola, ki so z molitvamj in čaranjem preganjali bolezni. Tudi v tej besedi tiči koren *rek* (rečem, feči = rekti). V panonskem narečju je še beseda *vračiti*, vraštvó (zdravilo) prav domača, enako n. pr. *vrač* (zdravnik) v ruščini.

V stare pravne razmere nas n. pr. zavede premišljevanje o postanku besed *priseči* in *prisegati*. Tu se spominjam slike, kažoče sodišče iz časa Karola Velikega, ki je vladal tudi Slovincem. Pred duhovnikom, ki drži križ v roki (ali tudi evangelij) kleči mož ter polaga dva prsta na križ: on *prisega* v pravem pomenu besede, *ker sega* na križ — časih hkratu z drugimi (prisežem, priseči, prisegam, prisegati — primer-

POGLED NA LAPAD (GRUSKI ZALIV)
(K članku: Na obisku pri jugoslovenskih mornarjih,

jaj analogično nastalo izpeljanko prisedem, prisesti).

Imena dni nam pripovedujejo o časih, ko so teden pričenjali s ponedeljkom, kar se mi zdi bolj primerno ko današnji običaj, zakaj počitek naj prihaja po delu. Beseda *torek* je sorodna ruski *vtoroj* (drugi), in v tej zvezi imata četrtek in petek res pravo ime.

Mnogo starinskega v kulturnem oziru tiči tudi v nekaterih rodbinskih imenih. Vzemimo n. pr. ime *Vaupot*, *Vaupotič*. Nastalo je v fevdalni dobi iz nemške *der Wallbote*, ki je značila grajskega uslužbenca, največkrat podložnika, ki je sporočal podložnim kmetom ukaze grajske gosposke. *Gorjak* pa je bil vjnogradnik, tudi graščinski podložnik, ki je plačeval poseben davek, *gorino*. (Primerjaj nagornjak = mali posestnik ali kočar, gorski zakon, gorske bukvice.) *Strelec* (ali ponekod *Šic*) je bil za časa madžarskih vpadov v slovensko ozemlje neke vrste graničar s posebnimi pravicami in dolžnostmi, oborožen s strelnim orožjem (lokom ali samostrelom). Številni *Makoterji* iz panonske Slovenije spominjajo na dobo, ko so v dotičnih krajih sejali več maka ko dandanes tako, da so imeli pri nekih hišah posebne stope za trenje makovih glav (tarem, terem, tretli). Predniki kakega današnjega *Danjka* so bili srečni ljudje v primeru z njim, zakaj to ime nam pravi, da niso plačevali nobene desetine ali *dani*. *Žolnirji* pa so

bili krepki vojaki - mezdniki, ki so prejeli *zold*. (Primerjaj *soldi* = denar in *Söldner* = mezdnik). Ime *Prelog* je nastalo v tistih srečnih časih, ko je še bilo mnogo oratne zemlje tako, da so jo puščali več let v prahi, ali pa, ko so krčili gozdove — oboje namreč, za stalno ali začasno opuščene njive in krčevine še dandanes imenujejo *preloge* (koren log iz leg — legati).

Naj zadostujejo maloštevilni primeri za dokaz, da skriva naš jezik, osobito često v svojih narečjih mnogo spominov na gospodarske in kulturne razmere, ki so bile čisto ali vsaj deloma različne, deloma pa jih je še moči opazovati tu in tam. Spoznavanje teh razmer je brezdvomno zelo zanimivo in že dejstvo, da si z njimi razširjamo svoje obzorje, je velike vrednosti. Naš dobiček pa ni tako enostranski. Sam se rad spominjam, kakšna radost me je prešinila vsakokrat, ko sem sam ali z raznimi pripomočki zluščil takšen jezikovni oreh. V tej smeri je splošni dobiček našega značaja na silji in točnosti kratkomalo nepreračunljiv. Na drugi strani pa spoznavamo, da je jezik še vedno živ organizem, da ni nič okostenelega ali okrepenelega, ampak da se razvija, da raste ob samem življenju naroda. To spoznanje je že korak proč od nečesa, kar silji v naše slovstvo iz dnevnega časopisja — od brezkrvnega papirnatega sloga. O tem perečem vprašanju pa se pomenimo kdaj pozneje.

J. Soklič

Na obisku pri jugoslovenskih mornarjih

Rumenkasta svetloba na vzhodu je že zaznamovala rojstvo solnčnega dne, ko sem se bil napotil proti splitskemu pristanišču. Mnogo jadrnic in trgovskih parobrodov je še dremalo ob kamenitih pomolih. Ie na vitkih torpedovkah in na večjih edincah naše vojne mornarice, ki je prejšnjo noč prispela v splitsko luko in se zasedrala izven pristana, je že pričenjalo kipeti življenje.

Ob tistem času je odrinil od ene izmed zasidranih ladij čoln. Krepki, zarjaveli mornarji so upirali dolga, težka vesla v vodo; v enakomernem, tempu so odskakovale od vesel zlate, v solncu se bleščeče kapljice in čoln, ravnar z ve-

ščo krmarjevo roko, je brzel kakor pušica, izstreljena iz loka. Na pomolu se je zbralo ob tej zgodnji uri že dokaj ljudi, večinoma tujcev, ki so prav tako radovedno kot mi ljubljanski »purgerji«, ki sem jih več opazil v luki, motrili življenje naših fantov pomorščakov. Tedaj pa je čoln, ki sem ga pravkar opazoval, elegantno pristal ob pomolu. Izstopil je častnik. Ne bodi len, stopim k njemu in ga prosim za svet, kako in kje bi lahko dobil dovoljenje za kratko bivanje na eni izmed zasidranih ladij. Povabil me je s seboj, da me na ladji predstavi poveljniku, češ, ondi se bo že kako uredilo. Med pogovorom so izsto-

pilji vojaki-mornarji in odšli nakupavat v mesto.

Krenea torej z ljubeznivim častnikom v smer proti eni izmed ladij. — Kakor je čoln elegantno pristal ob molu, tako lahko je pristal tudi ob ladjinem stopnišču. Tu sva z ljubeznivim spremljevalcem brž izstopila. Na vrhu so naju sprejeli in pozdravili z milozvočnim žvižganjem, ki bi se zanj vsak naš gledališki umetnik kaj odločno zahvalil. Pri mornarici pa pomeni žvižganje pozdrav došlemu in hkrati opozorilo vsem, ki so v bližini, da je prišel častnik na ladjo. Brž sva stopila v prostor za moštvo, kjer so spali v mrežnih posteljah mornarji svobodne straže.

Nisem si še do dobra ogledal prostora, ki na videz ne kaže nič drugega ko viseče postelje z mornarji in nekaj železnih omar, že bi se bil skoraj sedel od strahu, ko je tik ušesa zatrobila jerihonska tromba, s katero je jel trobentač z dobršnim naporom trobiti jutranjo budnico. Med pritajenim smehom, pa tudi kletvami in godrnjanjem so mornarji poskakali kakor žoge iz svojih čudnih postelj. Nekaj minut pozneje so bile le-te že zvite; potem so se dečki v umivalnici jadrno umili. Spalnica se je na mah izpremenila v »salon«, kjer se je streglo. Iz stranskih in zgornjih sten so »pričarali« lične zlozljive klopi in mize; odtod je še bolj naglo izginil zajtrk, obstoječ iz čaja in belega kruha. Po zajtrku so si mlajši urno prižgali svalčice, starejši pa pipice. Za počitek odmerjeni čas je kaj kratek, da ga ostane tem več za službo, ki ni baš lahka. Kmalu je zadonel poseben signal, ki pomeni, da morajo pogasiti cigarete, pipe, sploh ogenj. Prostor je dobil spet prazno lice.

»Pa šta da radimo opet danas?« vprašuje mornarski hrust iz Bosne svojega tovariša.

»Ki b' jest vidu!« mu odgovarja Škofjeločan in nadaljuje v »jugoslovenščini«: »Posla bumo več dobili!« —

Spet se začuje klic, ki zove v zbor, kjer službujoči podčastnik glasno ponavlja častnikova povelja. Vsakemu se odmeri opravilo in vsi odhite na dodeljena jim mesta k delu. Medtem ko nekateri snažijo palubo z vodo, ščetkami, metlami in pletenimi kitami, se sučejo topničarji okoli topov, ki pod njihovimi rokami nekam oživijo, premikaje se na vse strani, dokler po daljšem času ne pridejo na običajno mesto. Signalisti so

se povzpeli na signalni most okoli sprednjega jarbola; tu so se jeli vaditi v raznih vrstah signalizacije, tako tudi z žarometom, ki se ne rabi samo v temi, ampak tudi podnevu. Drugi so zopet krpali stare zastavice. Mornarji-strojniki, ki se že nekako po vnanosti in po svoji resnobi ločijo od ostalih, so krenili v strojne prostore in h kotlom, kjer so jeli sila vestno pregledavati in preizkuševati, zavedajoč se, da utegnejo od njih in od strojev nemara že v najkrajšem času zahtevati največjih naporov. Zakaj vojna ladja mora biti tudi v mirnem času na vse pripravljena. Ko so kurjači temeljito očistili in pregledali svoj »plavajoči pekel« z vsemi njegovimi napravami, so morali oditi na malo prijetnejšo »domačo zabavo« na ladji, namreč snažiti dimnik znotraj in zunaj.

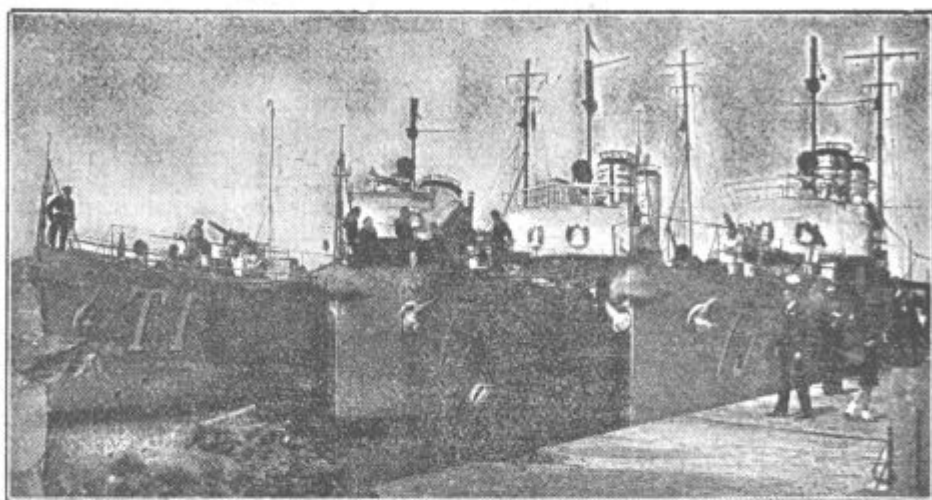
Medtem se je pričelo življenje tudi v častniških kabinah. Kaj kmalu so sedeli pomorski, tehniški in administrativni častniki ter zdravniki pri zajtrku na krmeni palubi, ki so bili nad njo mornarji pod vodstvom »brodarskega«* že prej razpeli solnčne šotore. To je bilo zaradi pripekajočega solnca kljub jutranji uri že nujno potrebno. Zajtrk servirajo belo oblečeni mornarji. Nosijo ga iz ladijske kuhinje (kombize), kjer se uri v svoji umetnosti narednik-kuhar, ki ima, kaj pa, več pomočnikov v prav tako belih oblekah. Častniki so pri zajtrku dokaj kratkih besed, ker ni časa za pogovor. Drug za drugim izginjajo; zdravniki gre pregledavat prijavljene bolnike, tehniški častniki krenejo k strojem, upravni v pisarno k računom, le pomorski oficirji čakajo še kratko časa, da se prično vaje, ki nalagajo vsakemu posebno mesto in delo. Pa tudi ti kmalu odidejo.

Poslednji prihaja k zajtrku »prvi oficir«, ki ga imenujejo na kratko »prvi« in ki je »čovjek za sve«. Pa nikar ne mislimo, da se sme le-ta delj časa pomuditi na ležišču. Narobe: vstal je že takrat, ko so prebudili moštvo in je med tem časom obhodil in pregledal že vso ladjo, kar nikakor ni malenkost. Vrhu tega se je še posvetoval s poveljnikom glede dnevne službe. Tudi on mora naglo opraviti zajtrk, zakaj njegov čas je dragocen: povsod mora biti, vedno ima največ dela, znati mora za vsako reč na ladji in voditi službo tako, da nikdar in nikjer ne nastopi motnja. Le

* I. ladijski podčastnik, v nekdanji avstrijski mornarici »Bootsmann«.

temu me je predstavil moj spremljevalec in mu povedal mojo željo. Popeljal me je k poveljniku, ki je ljubeznivo ustregel moji prošnji in dovolil, da lahko

kolikor ima kak ljubljanski penzionist na mizi za kosilo ob času, ko je oblečen v »mašno« obleko. »Prvi« me je med tem prijetno kramljaje opozarjal na raz-

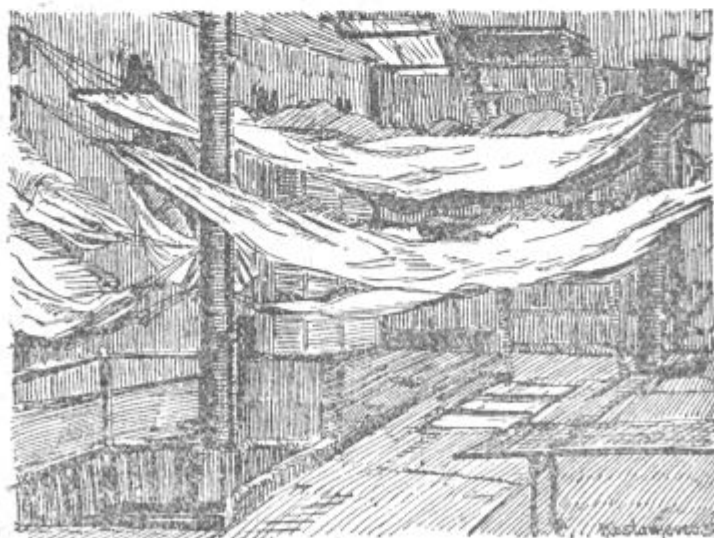

TORPEDOVKE NA P O M O L U V S I B E N I K U

ostanem ves dan in vso noč na ladji. Izdal je povelje, da me morajo smatrati za njegovega gosta.

Kaj pomeni biti gost poveljnika vojne ladje, sem brž spoznal: »prvi« me je spet popeljal na krmeno palubo, kjer so mi servirali za zajtrk najmanj toliko,

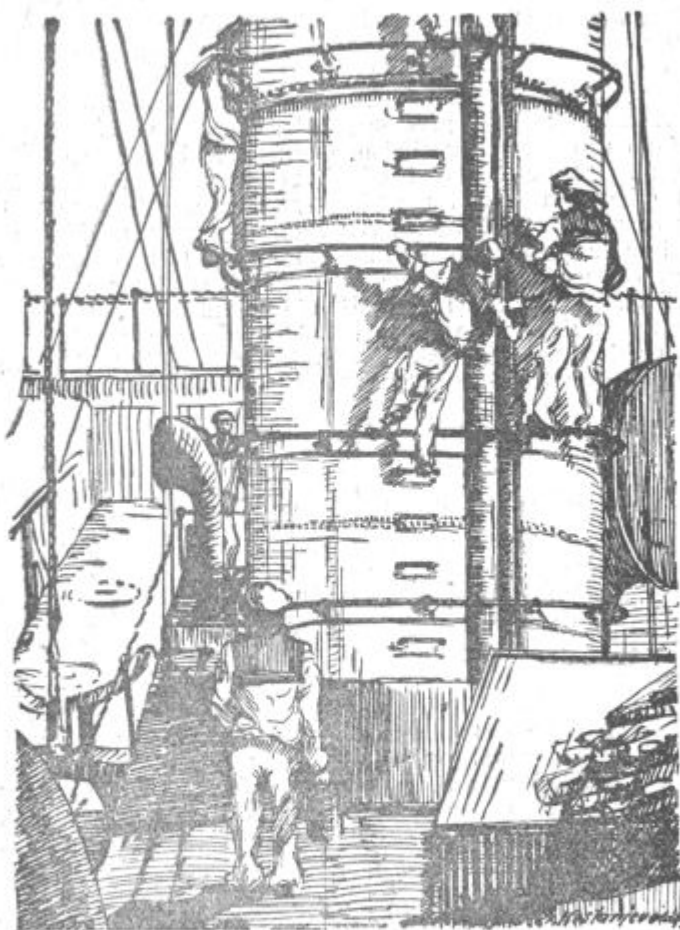
ne posebnosti mornarskega življenja, vendar pa le kratko časa. Mornar mu je javil, da je čas za dviganje zastave. Častnik se opraviči, opozorivši me, da naj pozorno gledam to najsvečanejšo dejanje na vojni ladji. Mornar se je povzpел na signalni most; tedaj so se

Pogled v mornariško spalnico

oglasila z vseh bojnih edinic povelja, hkrati pa so se na vseh dvignile zastavice za »izvršni signal«. Na krmo je prihitela straža pod orožjem ter se postavila v vrsto. Na stopnišču je stal mornar s puško, pripravljeno za strel. Na krmi pri drogu za zastavo sta stala dva mornarja s čepicama pod pazduho; pripravljena, da dvigneta zastavo. Pod-

tač predpisano koračnico za dviganje zastave (prezentirno koračnico). Vsi mornarji na palubi mirno stojе in pozdravljajo našo ponosno se dvigajočo in plapolajočo zastavo. Zatem se opravi jutranja molitev, katere uvod in konec odsvira trobentač. Vsi še stojе mirno z odkritimi glavami, samo mornarji, ki so Mohamedovi verniki, ne

Mornarji snažijo ladijski dimnik

častnik na »sizu« je točno ob osmi uri udaril 4-krat po obeh straneh ladijskega zvona. Pri zadnjem dvojnem udarcu se je na največji ladji in zatem na vseh drugih začul klic: »Spušteno!« Hkrati so izginile signalne zastavice, mornar na stopnišču pa je ustrelil v zrak. Takoj da trobentač znak: »Mirno!« in medtem ko oba mornarja počasaj dvigneta zastavo, odsvira troben-

namejo čepic, protivno povelju sicer, vendar pa po zakonu. Trobentač, ki ima ob tem času sploh mnogo opravka, zatrobji še enkrat, kar pomeni: »Voljno!« in prehod na tnevni red.

Na ladji je zmerom dovolj dela; ako ni že kakšnega določenega opravka, pa ti »brodarski« kaj rad ponudi snazjenje ali pa pleskanje same ladje in predmetov na nji. Mladi mornarji ima-

jo vaje v veslanju, zatem jih »drugi broderski podčastnik« uvaža v umetnost narejanja mornarskih vozlov; topničarji se vadijo v streljanju s slepo municijo; če bo šlo v resnih časih tako spretno, gorje sovražniku! Vsa ta raznovrstna dela pa nadzorujejo častniki dotičnih oddelkov, nad katerimi zopet bedi »prvi«; če ne bi bila ta ali ona reč v popolnem redu, je »prvi« odgovoren naravnost poveljniku, kar pa se le redkokdaj zgodi.

Izpod palube prihiti »administrativni« (disciplinski) s celim šopom popisane-ga papirja, obračunov, ki jih je bil po mučnem delu v svoji tihi pisarni uredil in sestavil. Z računi teče k »prvemu«, ki ima kontrolo nad vsem materialom in inventarjem, izvzemši strojni oddelek; zanj odgovarja strojni upravitelj, t. j. mornariško-tehniški častnik. Drugi oficirji se bavijo z različni zemljevidi in načrti, pa tudi z obračuni svojih oddelkov, zakaj brez natančne razdelitve dela, skrbnega upravljanja izdatkov in preskrbe nadomestnih delov bi bilo težko držati red na ladji, ki je svet zase. Poveljnik ladje zahteva sila natančnih poročil o vsaki podrob-

nosti, zakaj samo tako lahko odgovarja za vse, kar se tiče njegove ladje in njene posadke. In ta odgovornost ni mala. Denimo, da ladja po nesreči kje nasede, ali je potrošek kuriva prevelik, ali se od admirala zaukazani manevri niso zadosti hitro in dobro izvršili; vedno je poveljnik tisti, ki ima polno odgovornost za vse. Naj navedem značilen primer: Poveljnik eskadre pregleduje ladjo; seveda gre tudi v najbolj skrite prostore. V zakotju, ki je tako snažno, da bi navaden zemljan sigurno vzkliknil: »Tu bi lahko človek s tal jedel«, najde načelnik ladijske posadke tak nered, da je njegova sodba strajena v kruto besedo: »Svinjak«. Našel je bil na svojih belih rokavicah nekaj smetk. Otipavajoč okoli stoječe predmete. Seveda je tudi tega kriv ladijski poveljnik. Nikar ne mislimo, da le-ta vse to tiho požre; ne, očitek odda naprej svojem »odvodnemu drogu«, ki ga odvaja »postepenim putem«, dokler ne pride tja, kjer ga ni moči oddati nižji oblasti. Ponavadi je to najmlajši mornar.

(Konec prihodnjic)

Ivan Bunin

Gospod iz San Francisca

(Konec)

Počasi je odkorakal po hodnikih in krenil po rdeče pogrnutih stopnicah v pritličje, hoteč poiskati čitalnico. Sluge, ki so mu jadno pohiteli naproti, so se spoštljivo stisnili k zidu, on pa je šel, kakor da jih ne bi bil opazil. Neka staraka, ki je bila prepozno odšla k obedu, že sključena, z belimi lasmi, a globoko izrezano sivo svilen obleko, je hitela na vso moč, a nekam smešno kakor kura in jo je bil z lahkoto prehitel. Ustavil se je pred mizico blizu steklenih vrat v jedilnici. Tu so se že vsi zbrali in pričenjali jesti Mizica je bila natovorjena s škatlami smotk in egiptovskih svalčic. Vzel si je debelo monilo in je vrgel na mizico tri lire. Na poti skozi zimsko verando je pogledal mimogrede v odprto okno. Iz teme je puhnil vanj nežen vonjav zrak; nejasno se je pomolil vrh stare palme, ki je razpela preko zvezda svoje svetopisemske veje, ki so

se videle ogromne; iz dalje je prihajal enakomeren šum morja. V čitalnici, tihi, prijetni, razsvetljeni samo nad mizami, je šuštel s časniki sivolos Nemec, nemarno opravljen in podoben Ibsenu; imel je srebrna okrogla očala in bedašte, začudene oči. Gospod iz San Francisca ga je hladno ošinil s pogledom, nato pa se je vsedel v globok usnjen naslonjač v kotu kraj lučke z zelenim senčnikom in si nataknil ščipalnik. Stresel je glavo, ker ga je venomer tiščal ovratnik, potlej pa se je ves zakril z velikim časnikom. Nagloma je preletel naslove nekaterih člankov, prebral nekaj vrstic o balkanski vojni, ki kar noče prenehati in obrnil z vajeno kretinjo list širokega časnika. Nenadoma so zableščale vrstice pred njim s čudnim steklenim bleskom, vrat se mu je napol. oči so se izbuljile; zdrknil mu je ščipalnik z nosa. Tedaj se je sunkoma vrzel

naprej, hoteč vloviti sapo in je divje zaurpel. Spodnja čeljust mu je obvisela in je razsvetla z zlatimi plombami vsa usta. Glava je klonila na rame in je pričela drgetati. Naškroblijen oprsni se je zbočil liki škata, ves život se je zvil in je zdrknil na tla, medtem so se s pete zarije v preproge kakor v obupnem boju z Neznanim.

Če ne bi bilo Nemca v čitalnici, bi utegnili v hotelu takoj in večje prikriti ta grozni dogodek. Se tisti hip bi bili prijeili gospoda iz San Francisca za noge in glavo in bi ga bilj v diru odnesli po zadnjih stopnicah nekam v ozadje. Noveeden gost ne bi bil izvedel kakšna nespouobnost se je prigodila. Ali Nemec je kričaje pridrvel iz čitalnice; preplašil je vso hišo, vso jedilnico. Mnogi so pianili izza mize in prevrgli stole. Drugi so vsi blede tekli v čitalnico. Slišalo se je v vseh jezikih: »Kaj? Kaj se je zgodilo?« A nihče ni mogel odgovoriti nič pametnega, nihče ni ničesar razumel, zakaj ljudje so še vedno najbolj osupli, kadar prihaja smrt in nočejo nikdar verjeti, da je res. Gospodar je begal od gosta do gosta; skušal je ustaviti drveče in jih pomiriti s trditvijo, da se nj zgodilo nič posebnega, da je vse skupaj le malenkost lahna omedlevica, nekega gospoda iz San Francisca. Toda ni ga bilo, ki bi bil hotel moža poslušati. Ta alj oni je bil videl, kako so lakaji in strežaji strgali s tega gospoda ovratnico, telovnik, zmečkan smoking; da so mu celo sezulj bogsigavedi zakaj plesne čevlje, da so se videla ploska stopala v črnih svilenih nogavicah. Gospod je še vedno drgetal. Trdovratno se je bõril s smrtjo; za nič se ni maral udati njl, ki ga je napadla tako neadoma in surovo. Zvijal je glavo, hropel kakor zaklan, bulil je z očmi kakor pijan. Ko so ga prinesli in položili v posteljo na številki štirideset tri, v najmanjši, najbolj vlažni in mrzli sobi na koncu prtiličnega hodnika, je pritekla njegova hčerkica z razpuščenimi lasmi, z razgaljenimi, od steznika dvignjenimi prsi, brž nato pa je prisopla velika, okorna že popolnoma za obed oblečena žena, ki so se ji usta zaoblila od groze. Tisti hip pa je nehaj celo zvijati glavo.

Četrť ure pozneje je zavladal v hotelu vsaj za silo red. Ali večer je bil nepopravljivo pokvarjen. Nekateri so se sicer vrnili v jedilnico in končali obed, a molče, z užaljenimi obrazi. Go-

spodar je stopil zdaj k temu, zdaj k onemu gostu in skomignil z rameni v onemogli in spodobni razdraženosti; čutil se je po nedolžnem krivega in je vse prepričeval, da prav dobro razume, kako neprijetna je zadeva. Prisegal je, da bo odredil vse, kar je v njegovih močeh, da se ta neprijetnost odpravi. Tarantelo pa so morali odpovedati. Električno so ugasnili, koder je bila odveč. Večinoma so gostje odšli na pivo. Postalo je tako tiho, da se je razločno čulo tiktakanje ure v veži, kjer je samo papiga moljala; nemirno se je predevala pred spanjem v svoji kletki, za nič se ni mogla vsesti z ного, ki jo je nerodno iztegnila na zgornje sedalo. Gospod iz San Francisca je ležal na ceneni železni postelji pod sirovo volneno odejo, ki jo je edina žarnica medlo obsevala s strepa. Čez vlažno in mrzlo čelo mu je visel mehur z ledom. Sinj-kasti, že mrtvi obraz je počasi odrevenel. Hripavo grgranje, ki je vrelo iz odprtih, po zlatem odsevu razsvetljenih ust, je postajalo čedalje tišje. Žena, hčerkica, zdravnik, posli so stali in so ga topo motrili. Nenadoma se je zgodilo tisto, kar so pričakovali in se bali: hropenje je sunkoma prenehalo. In počasi, počasi se je vpričo vseh razlila bleddost po obrazu umrlega; njegove poteze so pričele postajati nežnejše, bolj svetle, poprijele so lepoto, ki do nje že zdavnaj ni več imel pravice.

Vstopil je gospodar, »Già é morto«, mu je šepnil zdravnik. Gospodar je z ravnodušnim obrazom skomignil z rameni. Missis, ki so ji tiho utrinjale solze po licih, je stopila k njemu in mu plaho rekla, da bo zdaj treba prenesti pokojnega v njegovo sobo.

— O, ne, madame, je hitro, spodobno, a to pot brez vsakršne lubeznivosti, ne po angleško, marveč v francoščini odvrnil gospodar, ki mu zdajci ni več bilo mar za tisto malenkost, kj bi jo utegnili pustiti v njegovi blagajni gostje iz San Francisca.

— To nikakor ne gre, madame, — je rekel in pristavil v pojasnilo, da so ti prostori preveč znani, ves Capri bi bil izvedel če bi bil izpolnil to željo, pa bi se turisti potlej izogibali teh sob.

Miss, ki je, ves čas nekam čudno zrla vanj, se je vsedla na stol, si zatislila usta z robcem in zahtela. Solze missis pa so se na mah posušile, obraz ji je zažarel. Postala je glasnejša; pričela je zahtevati, govorila je v svojem je-

ziku in še vedno ni verjela, da je spoštovanje do njih dokončno izgubljeno. Gospodar jo je zavrnil dostojanstveno in uljudno: Če ne ugajajo madame hotelska pravila, je ne bo zadrževal. Odločno je velel, da bo truplo odpravljeno že danes ob svitanju, da je že vse naznanjeno policiji, da takoj pride uradnik in opravi potrebne formalnosti. Madame je vprašala ali je mogoče dobiti na Capriju vsaj preprosto krsto. Žal da to ni mogoče. Za nobeno ceno ne in nihče je ne bo utegnil ob pravem času narediti. Treba si bo pomagati nekako drugače. On dobiva na primer angleško sodovko v velikih in dolgih zabojih. Iz takega zaboja bi se bile lahko odstranile pregraje.

Ponoči je ves hotel spal. Na številki štirideset tri so odprli okno. Obrnjeno je bilo v kot na vrtu, kjer je žalostna banana rasla ob visokem zidu, posajenem po grebenu s steklenimi črepinjami. Ugasnili so elektriko, zaklenili vrata in odšli. Mrlič je ostal v temi. Z neba so ga gledale sinje zvezde. V zidu je zapel cvrček otožno in brezskrbno. Dve hišni sta sedeli ob oknu slabo razsvetljenega hodnika in nekaj krpali. Vstopil je Luigi s kupom obleke čez roko, v copatah.

Pronto? (Ali je pripravljeno?) je vprašal skrbno z donečim šepetom in je pokazal z očmi proti strašnim vratom na koncu hodnika. Potlej je s prosto roko tiho pokazal v to stran:

— Partenza!¹⁾ — je skoraj kriče zašepetal kakor sprevodnik pred vlakom tisto besedo, ki se navadno čuje v Italiji, preden zapusti vlak postajo. Hišni, ki sta onemogli od brezsvočnega smeha, sta se naslonili z glavami druga na rame drugi.

Nato je Luigi stekel v mehkem skoku pred sama vrata in je rahlo potrkal, povesil glavo v stran in polglasno, kar moči spoštljivo vprašal:

— Ha sonato, signore?²⁾

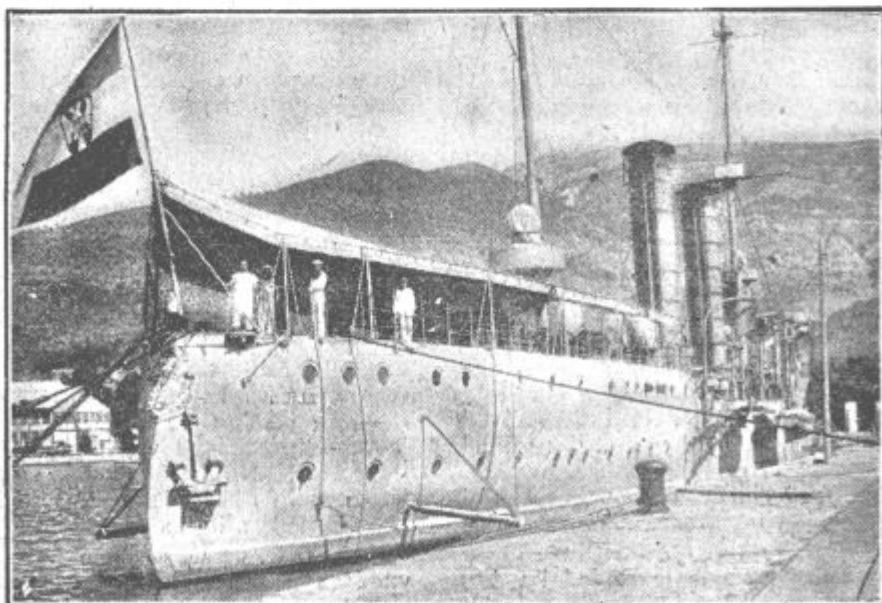
In odgovoril si je sam s stisnjenim grlom, z naprej šurlečo spodnjo čeljustjo, utripajoče, počasno in žalostno, kakor da bi prihajal glas od znotraj:

— Yes, come in...

Ob svitanju, ko se je jeto beliti okoli okna sobe številka štirideset tri, ko je vlažni vete, zašumel s raztrganim bananinim listjem, ko se je dvignilo in razprostrlo nad otokom Capri višnjevo

¹⁾ Odhod!

²⁾ Ali ste zvonili, gospod?

NASA VOJNA LADJA «DALMACIJA»
(K članku: Na obisku pri jugoslovenskih mornarjih)

Jutranje nebo in se je čist in jasen vrh Monte Solara ozlatil od prvih žarkov vzhajajočega solnca, ki je vstajalo nad sinje hribovje daljne Italije, ko so že odšli na delo kamnoseki, zaposleni s popravilanjem turistovskih stez na otoku, takrat so prinesli pred številko štirideset tri dolg zaboj od sodovke. Kmalu je zaboj postal vrlo težak in je trdo pritiskal kolena podvratarju, ki ga je bil v diru odpeljal z enovprežnim vozom po beli cesti, zvijajoči se v kačjih krivuljah po caprijskih obronkih med vinogradi in kamenitimi ograjami navzdol k samemu morju. Izvošček, šibki možiček z rdečimi očmi, oblečen v staro oguljeno suktnjo s kratkimi rokavi in obut v pošvedrane čevlje, je imel mačka. Vso noč je igral na kocke v tratoriji^{*)} in zdaj je vsak hip oplazil z bičem krepkega konjička, ki je bil po sicilijansko pestro opravljen in je nenehoma rožljajal z kračuljčki. Imel je konjiček pisane volnene čope na uzdi in rogljih visokega bakrenega komata; zgoraj je dolgo ptičje pero štrlelo iz pristriženega čopa in se venomer treslo od teka. Izvošček je molčal; bil je obupan zbog svoje ničevosti in hudih pregeh. saj je bil zaigral do zadnjega novčiča ves bakreni drobiž ki ga je imel polne žepa. A jutro je bilo čisto in blažilno. Na takem zraku, sredi morja, pod

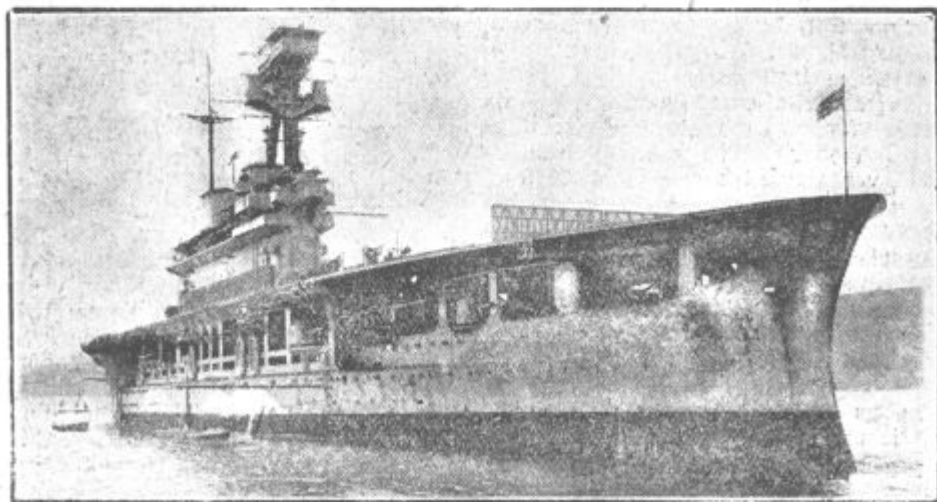
*) Italijanska ljudska gostilna.

jutranjim nebom kaj hitro izpuhti vinjenost, in človek postane kmalu spet brezskrben. Mimo tega je potolažil izvoščka še nepričakovan zaslužek, zasluga nekega gospoda iz San Francisca, ki zviija svojo mrtvo glavo ondi-le v zaboju za njegovim hrbtom. Majhni parnik, razprostrti liki žuželka daleč spodaj v nežni in živi sinjini, ki tolikanj obilno in gosto zaliva ves Napoljski zaliv, je bil dal že poslednje signale in njegov žvižg je odmeval po vsem otoku. Vsak ovinek, sleherni greben, slednji kamen je videl tako razločno z vseh strani, kakor da v tem jutru sploh ne bi bilo zraka.

Ob pristanišču je dohitel podvratarja sám vratar, ki je bil pripeljal v drvečem avtomobilu miss in missis, obe blede, z udrtimi očmi od solz in od noči brez spanja. Deset minut nato je spet zašumel parobrodnič po vodi in je zopet stekel tja proti Sorrentu, proti Castelamareju, da za vedno odpelje iz Caprija rodbino iz San Francisca. Na otoku sta zopet zavladata mir in pokoj

Na tem otoku je živel pred dvema tisočletjema mož, ki se je popolnoma pogreznil v svoja umazana in kruta dejanja, ko si je bil bog ve zakaj prilastil oblast nad milijoni ljudi. Sam je izgubil glavo, tako brezsmiselna je bila zanj ta

«EAGLE, ANGLESKI NOSILEC AVIJOŃOV na obisku pri naši mornarici

oblast. Moril ga je strah, da ga utegno kdo zahrbtno umoriti in od strahu je storil nešteto grozodejstev. Človeštvo si je zapomnilo tega moža na vekomaj. Možje, ki vsi skupaj danes obvladujejo svet prav tako neumljivo in prav za prav tudi tako kruto, kakor je vladal on, prihajajo z vseh vetrov sveta, da si ogledajo ostanke zidane hiše, ki je v nji živel na enem izmed najbolj strmih obronkov tega otoka.

Tisto jutro so vsi, ki so bili prišli na Capri prav s tem namenom, še spali po hotelih, čeprav so že pripeljali pred hotelska vrata majhne, mišičaste osličke z rdečimi sedli. V ta sedla so morali po prebujenju in zajtrku nerodno zlesti mladi in stari Američani in Američanke, Nemci in Nemke. Za njimi pa so se morali poganjati po kamenitih stezah, vse višje v hrib tja do samega vrha Monte Tiberija beraški caprijski starci z gorjačami v žilavih rokah. Popotniki so še trdno spali, pomirjeni ob vesti, da so že odposlali v Napoli truplo starega gospoda iz San Franciscas, — tistega, ki se je takisto pripravljaval, da zajezdi z njimi vred na vrh, na mestu tega pa jih je prestrašil s smrtjo. Na otoku je bilo še vse tiho in pokojno; trgovine v mestu so bile zaprte. Z ribo in zelenjavo so trgovali samo na trgu, kjer so bili sami preprosti ljudje. Med njimi je stal, kakor vedno, brez posla Lorenzo, visok star čolnar, brezskrben in lep postopač, ki je slovel po vsej Italiji in ki so ga nekakrat slikali umetniki. Prinesel je bil in že prodal za slepo ceno dva po noči ujeta jastoga, ki sta šuštel v predpasniku kuharja prav tistega hotela, kjer je prenočila rodbina iz San Franciscas. Zdaj se bi bil lahko kar do večera postavljaval in kraljevsko zrl ljudi, kažoč svoje slikovite cunje, lončeno pipo in rdečo volneno kapo, ki mu je visela čez uhelj. A po strmih Monte Solara, po stari, v skalovje izsekani finikijski cesti, sta se spuščala od Ana-Caprija dva abruška gorca. Prvi je imel pod usnjanim plaščem dude, velik kozji meh in dve cevi, drugi pa neko leseno piščalko. Šla sta in pred njima se je razprostrela vsa ta vesela, prekrasna, solnčna dežela. Videla sta kamenite grbe otoka, ki je ležal skoraj ves pod njunimi nogami pa tisto pravlično sinjino, v kateri je plaval otok pa bleščečo jutranjo soparo nad morjem pod slepilnim jutranjim solncem, ki je že vroče pogrevalo in se dvigalo čedalje višje in višje. In še megleno modrikasto, po jutranje pre-

zeblo italijansko gorovje, njegovi bližnji in oddaljeni hribi, ki so tako lepi, da tega ne more povedati onemogla človeška beseda. Na polovici poti sta jela moža počasneje ubirati svoje korake. Nad cesto v votlini skalnate stene Monte Solarija je stala vsa od solnca razsvetljena, vsa v solnčni gorkoti in blesku, v snežnobeli mavčevi odeji, z rjavozlatim, od dežja izpranim kraljevim vencem, krotka in usmiljena Mati božja, oči dvignjene k nebesom, k večnemu in blaženemu bivališču njenega trikrat blagoslovljenega sina. Možja sta se odkrila, nastavila na usta svoji piščalki in tedajci so se oglasili otroški, ponižno radostni slavospevi solncu, jutru, Nji brezmadežni zaščitnici vseh, ki trpijo na tem hudobnem in krasnem svetu in Njemu, ki se je rodil iz Njenega telesa v bethlehemschem hlevu, v ubogem pastirskem zavetišču, v daljni judovski deželi.

Truplo mrtvega starca iz San Franciscas pa se je vračalo ob tem času domov, v grob, na obalo novega sveta. Prebilo je mnoga ponižanja, mnogo človeške brezbriznosti se je spotikalo nad njim; romalo je skoro teden dni iz tega pristaniškega skladišča v ono skladišče, naposled pa je spet zašlo na tisto slavno ladjo, ki ga je bila še nedavno tako častno pripeljala v stari svet. To pot so ga že skrivali pred živimi; spustili so ga v nakatranirani krsti globoko v črno skladišče. In zopet, zopet je odrinila ladja na daljno morško pot. Ponoči je plula mimo otoka Caprija, in kdor jo je videl z otoka, se mu je zdelo, da so žalobno bleščale njene v temnem morju počasi ginevajoče lučke. Na sami ladji, v svetlih, od lestencev in marmorja bleščečih dvoranah, se je bil — kakor navadno — razmahnil tudi to noč odličan ples.

Tudi drugo in tretjo noč so plesali — to pot zopet v bešnem viharju, ki je drvel čez ocean, doneč kakor črna maša in premetavajoče črne, s srebrnimi penami žalno obrobljene gore. Satan, ki je prežal na Gibraltarskem skalovju, ob kamenitih vratih dveh svetov, v noč in vihar plovečo ladjo, je komaj razločil med snegom ladijine neštete ognjene oči. Satan je bil gromaden kakor skala, a še zajetnejša od njega je bila ladja, mnogonadstropna, s številnimi dimniki, ki jo je zgradil nov človek, ošaben, a starega srca. Vihar se je sunkoma zalehtaval ob njene vrvi in širokogoltno, od snega pobeljene dimnike, ali ladja je bila vztrajna, trdna, veličastna in straš-

na. Na njenem najvišjem krovu se je samotno dvigal sredi snežnega meteža prijazen, a slabo razsvetljen prostor. Tu je svečano sedel, zatopljen v budno in nemirno dremoto, povišan nad ladijo in njenim življenjem, nje okoren paganskomu maliku podoben vodnik. Čul je, kako težko je piskala in besno cvnila od burje udušena sirena, a tolažilo ga je, da je blizu tisto, kar je bilo prav za prav tudi njemu samemu neumljivo, tičeče v prostoru onkraj njegove stene: Bila je to velika kajuta, ki se je videla kakor da bi bila oklopna. In napolnila se je s skrivnostnim brnenjem, s trepetanjem in suhim pokanjem sinjih plamenov, ki so se vneli in razpočili okoli bledega telegrafista s kovinskim polobročem na glavi. Čisto spodaj v podvodnem trebuhu Atlantide pa so medlo lesketale jeklene, deset tisoč tonske grmade kotlov in drugih strojev, ki so sikali soparo in cedili krop in olje. Tam spodaj so bile od peklenskih peči razbeljene kuhinje, kjer se je kuhalo ladjino gibanje. Ondi so vrgale v svoji zbranoosti strašne sile, ki so tekle v samo gredlo ladje, v neskončno dolgo jamo, v predor, ki ga je razsvetljevala električna. Tu se je počasi do obupa natanko

obračal v svojem oljnatem težšču ogromen val, kakor da bi se bila v tem predoru zleknila živa pošast.

A sredina »Atlantide«, nje gorke in razkošne kajute, jedilnice in plesne dvorane — vse se je kar topilo od luči in radosti in bučalo od glasov praznične množice, duhtelo po svežih cveticah, pelo z godali ladijske godbe. In zopet se je mučno zvijala in zdaj pa zdaj krčevito trčila med to množico, v blesku lestencev, svile, briljantov in golih ženskih pleč, tenka in gibčna dvojica plačanih zaljubljenecv: grešno skromna, čedna deklica s povešenimi trepalnicami, z nedolžno pričesko ter zastaven, mlad mož s črnimi, kakor nalepljenimi lasmi, bled od pudra, v najelegantnejših lakastih čevljih, v ozkem fraku z dolgimi škrici — lep mož, a nalik ogromni pijavki. Nihče ni slutil, da se je ta dvojica že zdavnaj naveličala hliniti svojo blaženo muko ob zvokih nesramnootožne godbe, in tudi tega ne, da stoji globoko, globoko pod njimi na dnu temnega skladišča nakatranirana krsta, tam v sosedstvu mračnih in soparnih globin mogočne ladje, ki težko premaguje mrak, ocen, burjo...

A. G.

Pisani listi

(*Zebrina pendula* — *Begonia rex* — *Poinsettia pulcherrima*)

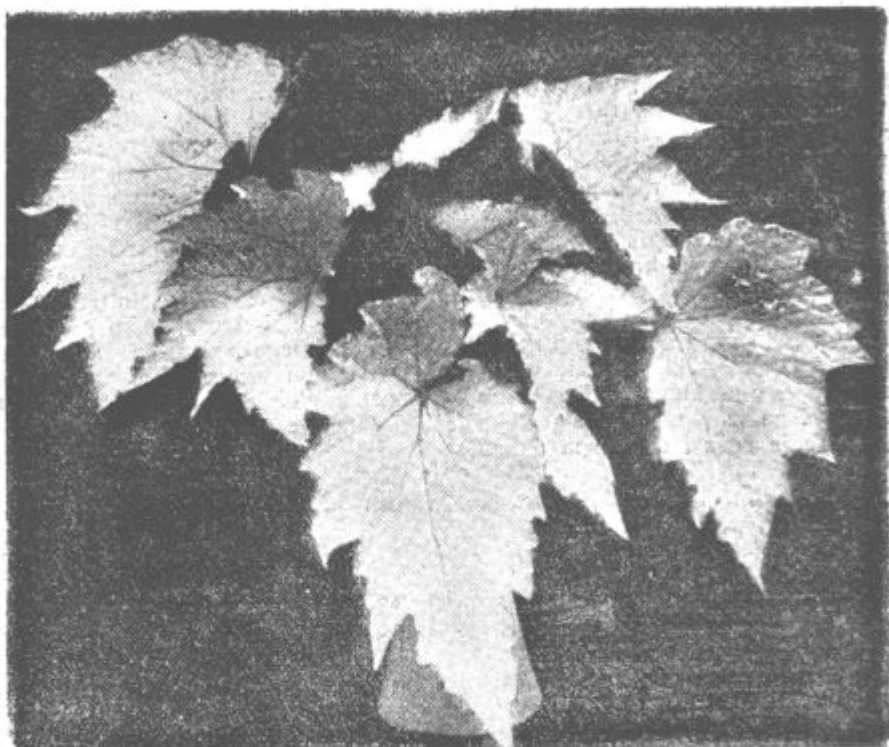
Skoraj ne upam na to kratko bližnjico. Rad bi povedel prijateljice rastlin od vsaki kmetiški deklici znane tradescancije prav do najnovejšega čudeža, do panzecije, ki je o ravno minulem božiču v Sloveniji prvič zažarela z vsem neprekosljivim bogastvom svoje rdeče barve.

Tradescancija je ona skromna rastlina, ki siplje čez lonček globoko proti tlom svoje vedno zelene liste in jo pri nas zato tudi splošno imenujejo zimzelen, čeprav z gozdnim zimzelenom z lepim modrim cvetjem ni prav nič v sorodu. Res je ponižna in skromna ta rastlina, saj jo imamo radi samo zaradi njenega bujnega zelenila, cvetja pa od nje sploh ne pričakujemo. Če bi rekel, da jo gojimo, bi bilo že tudi preveč, ker razen prilivanja sploh ne

potrebuje skoraj nobene nege. Odrtegaš vršiček pod mesnatim kolencem in ga vtakneš v vlažno zemljo — pa se prime in imaš spet novo rastlino. Če jih potakneš več v lonček, bo čez leto zelenje viselo že globoko iz lončka ali pa iz košarice, obešene na stropu. Tako s stropa viseči ali pa kar na steno pritrjeni lonček tudi najboljšo izpolnjuje svoj namen po svetlih hodnikih, stopniščih in verandah, kjer tradescancije še ni zamenjal sedaj tako razširjeni asparagus Sprengeri, da postaja že dolgočasen. Ta ima pač to prednost, da je v šopkih skoraj nenadomestljiv; kar se pa tiče drugih lastnosti, ga gotovo prekašajo sorodnice navadne tradescancije, zato namreč, ker se odlikujejo pred samo zelenim asparagom s krasnimi barvami. Poglejte samo sli-

ko! Ali ni to ornament, ki ga občudujete na najdražjih in najmodernejših svilah? Da, da, svila je lepa, pestra, bleščeča in spreminjasta: fabrika — torej tudi, če je še tako draga, je od pedi do pedi enaka, kakor je na sliki zimzelenova sorodnica »zebrina pendula«. Nobena umetnost pač ne more ustvariti življenja — nature. List ni enak listu. Po sredini globoko zelen,

Kakor ni igre barv v planinah brez solnca, tako je tudi ni na teh rastlinah brez njega. Napačno je namreč misljeno, da ne potrebujejo solnca. V senci postanejo listi prav kmalu zeleni, enobarvni, kakor preprosta tradeskancija. Že za potaknjence je treba izbrati najbolj pisane vršičke in jim dati dosti toplote, če je mogoče, vsaj v začetku malo zavetja tople grede, potem pa mno-

BEGONIA REX »HARZGRUSS«

kakor tudi ob robu, kjer prehaja v prosojno, najčistejšo barvo smaragda z ostrim, skoraj prozornim, kakor črta tankim obrobkom iz tega dragulja ali zlatega topaza. Med zeleno barvo sta dve široki beli progji, kakor iz srebra, ki v njem odsevajo luči zarje, — kakor biserna matica, — kakor spomin na rahlo spreminjanje snežnikov ob vzhajajočem solncu. In prav tako so različni ti nežni odtenki rožno, modro in vijoličasto nadahnjene srebro na zeleni podlagi, kakor so različni odsevi solnčnega vzhoda na snegu nad zelenimi gozdovi vsak dan.

go luči. Svetloba je mati barv. Ker so lepše košate rastline, kakor preveč raztegnjene in viseče, jim tudi ne smemo dati tako mnogo vode kakor navadnim tradeskancijam, pač pa so zelo hvaležne za pogosto gnojenje. Potem postane rastlina bujna in bolj široka kakor viseča ter v resnici zasluži ime »multicolor« (mnogobarvna) ali »quadricolor« (štiribarvna), kakor se imenuje njena najlepša vrst.

Odlikovanje tega častnega imena bi po pravici lahko nosila tudi povsod splošno znana *Begonia rex*.

Ljubitelji sobnih rastlin se bodo namrdnili že ob samem imenu, češ, kako strašno sem zastarel. Ni je namreč cerkvice na deželi niti hišice v mestu, kjer bi ne kradli cveticam dragocenega prostora ošabni, kakor iz klobučevine, odrgnjenega žameta ali pločevine narejeni listi nesimetrično srčaste oblike te na prvi pogled res mrtve in dolgočasne

*POINSETTIA PULCHERRIMA
CARDINALIS*

rastline. To je tudi vzrok, da je prišla iz mode, še bolj pa, ker je pač stara in so ti nepremični, trdi listi razširjeni že tudi po vseh vaseh. Ni več gosposka in zato nima več kredita.

Kdor je bil pa lani v Ljubljani na velesejmu in si je ogledal tudi za naše razmere resnično presenetljivo uspelo vrtnarsko razstavo, ni mogel brez občudovanja mimo kolekcije najnovejših vrst te prezirane in vendar tako učinkovito dekorativne rastline. V tej impozantni zbirki z 30—40 vrstami ni bilo več tistih okornih, spodaj rdečih, zgoraj pa srebrno marmoriranih temnozelenih, na debelih, z rdečimi kosmatinami poraslih debelih pecljih nataknejnih negibnih listov, pač pa so bile to živahno razčlenjene, ornamentalno komponirane in rahle skupine elegantno nazobčanih listov, ki so se izpreminjali v naplemenitejših odtenkih in bleških najbarvitejših kovin in draguljev. Ti listi, ki njih barve lahko primerjamo

s prelivajočimi se metulji in zlahtnim kamenjem, s ponosom nosijo ime dijačevok, saj so tudi, kakor da bi jih bila ustvarila od boga oblagodarjena roka velikega zlatarja — umetnika. Barve plavajo po njih in se pretakajo kakor se prelivajo, ugašajo in spet zažare plameni belih, rdečih, vijoličastih in zelenih kristalov v srebrni posodi na solncu in v mraku sence.

Med najnovejšimi je »pavje oko«. Bahato, ali vendar ime ni pretirano. Okoli smaragdnozelenega srednjega dela se trgajo kakor oblaki v mesečini srebrenkaste nepravilne pege, obrobljene z rožnimi biseri. In če posije solnce skozi prosojne liste, zagore barve v krvavem žaru. Kakor bi sijalo nanje solnce skozi okna gotskih katedral. Druge

ZEBRINA PENDULA

so temnordeče s škrlatnim sijajem na svetlozeleni spreminjasti podlagi z zamolklo krvavim robom, ki se svetlika v bakrenem blesku in prehaja v živ škrlat. Posebno dragoceno je okrašena

nastikana »Harzgruss«, ki ima srebrnkaste liste lepih oblik nadahnjene z vijoličastorožno lazuro.

Listnate begonije ljubijo toploto, svetlobo in dosti gnoja. Najlepše se razvijajo, če jim med zemljo pomešamo rožnine. Presajamo jih spomladi in tudi razmnožujemo jih takrat. Če razrežemo list na male pravokotnike tako, da imajo na spodnjem robu močno žilo tam, kjer se deli na stranske žilice, in te dele listov potaknemo v vlažen pesek, bodo v kratkem pognale rastlinice, ki jih presadimo v male lončke in postavimo na svetlo a senčno okno, ker jim prejako sonce škoduje. Pri prilivanju moramo paziti, da ne zmočimo listov, ker bi posebno ob slabem vremenu začeli gniti. S tako postrežbo begonije prav hitro rasto, da jih je treba že prvo leto večkrat presaditi v večje lončke.

★

Lani je prinesel g. akad. slikar Jaro Hilbert s svojegea potovanja po Afriki, kamor je zopet odšel kot dopisnik »Jutra« in našega lista, nekaj palčic brez listja ljubljanskemu vrtnemu nadzorniku g. Hejnicu. Ta je v palčicah takoj spoznal prekrasne, doslej pri nas še ne kultivirane poanzezije. Posadil jih je v toplen rastlinjaku in o minulem božiču se je mestni vrt že ponašal z večimi prekrasno razcvetimi rastlinami. Pač dokaz, da spada naša mestna vrtnarija med prve v državi, saj je uvela rastlina, ki ima veliko bodočnost in se drugje goji že v velikih množinah, čeprav je šele pred 40 leti prišla iz svoje vroče domovine v evropske botanične vrtove.

Poinsettia pulcherrima cardinalis, kakor se znanstveno imenuje njena rdeča zvrst, spada med mlečke ali euphorbiae. Vsi mlečki imajo neznatne cvetove, a okrog teh cvetov se zbero listi, ki pri nekaterih tvorijo velike, živobarvne vence, kakor cvetni lističi pri drugih rastlinah. Ti zgornji, brakteje takomenovani listi so pri naši poanzeziji tako živordeči, da se po svoji barvi lahko merijo z najbolj intenzivnimi rdečimi cvetovi drugih rastlin. Ostale rastline z rdečimi cvetovi cveto večnoma le ob poletni in jesenski vročini, poanzezija pa razvije svoje mogočne, žareče živordeče zvezde šele o božiču in še pozneje, ko mrtvo naravo pokriva sneg. Dosedaj jih goje le vrtnarji, ker imajo tople rastlinjake, a za njih nego

bi morebiti zadostovale tudi tople grede z 22—25° toplote, tako da bi tudi privatni ljubitelji cvetja lahko poizkusili svojo srečo s tem zimskim čudežem, ki so mu v inozemstvu dali ime »božična zvezda«. Vrtnarji potaknejo v rastlinjakih v lončke meseca junija, julija in avgusta gole poganjke, pazijo na toploto in jim prav izdatno gnoje, pa cveto o božiču vse obenem, čeprav so bile posajene v raznih mesecih in se razlikujejo med seboj le po svoji višini. Skrbno negovane poanzezije dosežejo tudi 2 m višine in imajo celo do 40 cm visoke cvetove, če jim ne dovolimo več kakor en sam cvet in jim strežemo z največjo pazljivostjo. Ker se odrezani cvetovi drže v vazah do 14 dni ali celo tri tedne, si je rdeča poanzezija izvojevala zaradi svoje neprekosljive dekorativnosti prvo mesto med zimskim cvetjem. Lepo oblikovani, veliki svetlozeleni listi le povzdigujejo silo rdečih cvetov in iz Amerike so že prispěle vrste z listi, ki imajo dekorativnemu hrastovemu listju skoro enako obliko. Znane so sicer tudi bele poanzezije, vendar pa te niti od daleč ne dosegajo po krasoti plamtečih božičnih zvezd. V Nemčiji je ta moderna rastlina sicer še precej draga, vendar pa se njena kultura prav dobro izplača, ker se nikdo ne more upirati njeni zmagoviti lepoti. Med drugimi se z njenim razmnoževanjem bavi na veliko firma Zieger v Farmsenu, ki si je pridobila z razširjenjem te bajne rastline gotovo tudi zasluge za obogatenje lepote žejnih prijateljev prirode. Upamo, da nas o prihodnjem božiču tudi naši napredni vrtnarji vzradoste s tropskim ognjem božične zvezde.

Fr. Maselj Podlimbarski

Poglavje iz „Potresne povesti“

Eden naših prijateljev, ko je preživel nekaj let na Ogrskem, nam je pravil, da se je nekoč peljal ob hudi uri preko puste in kraj njegove poti se je pasla velika čreda konj. Grmelo je in treskalo, da je bila groza, in hiše ni bilo videti na široki ravnini nikjer nobene. Kar udi strela v čredo: dve živali sta se zvalili na tla, ostalo krdelo se je v divjem diru med gromom in treskom razpršilo po nepregledni planjavi. Bedni čikoš (konjski pastir) se je hotel zavilhteti na svojega konja, da sam poleti kakor vihar po polju in z bičem uganja in kroti neposlušno bronozogo drhal; ali njegov iskri konj je bil nemiren in ni dal sestri nase; neprenehoma se je vrtel na mestu in plašen odskakoval. Urni zarjaveli sin puste je gibčno skakal na konja, ali ta mu je vselej odskočil. Ko se je naposled po velikih naporih vzpel na preplašeno, zbegano žival, se nagnil k vihrajoči grivi in se zagnal v daljo, je bilo izginilo bežeče konjsko krdelo že za mejami obzorja. Tako po priliki se godi nam, pišočim to povest: velikonožni potres je zbegal krdelce oseb, o katerih pripovedujemo, in potrji in oplašeni se zaganjamo na suhega konjička svoje borne domišljije, razkaterega z mrkim očesom motrimo, kdo se iz razkropljenega krdela pokaže našemu vidu prvi.

Lahko si je pridobil priznanja — in privoščimo mu ga — izborni pripovednik, ki je opisal milansko lakoto in kugo; lahko je razgrnil pred svoje neštivilne bralce kos zgodovine svojega velikega rojstnega mesta in jo mojstrski spojil z osebami svoje imenitne povesti, ker, kamor je pogledal, tja je lahko tudi segel po vzroke onih strahovitih šib božjih. Kje nam je iskati vzrokov kranjskega potresa, ko so skriti v kamenitih skladih zemlje in še ne do kraja razjasnjem delu prirode? Nepričakovano, nenadno, kakor strela z jasnega neba je zadel veliki potres nesrečni rod slovenski. Le učinke tega strašnega pojava moremo po vrsti narisati, kolikor se tičejo oseb, ki so nam znane.

Namah je podzemski demon prebudil vso vas, ki je sladkotno dremala po velikonedeljskem slavlju. Vse je be-

žalo iz poslopij, vse je šumelo in kipelokakor v mlinu vse namah oživi in se zasuče, kadar mlinar spusti zatvornico in zaklopočejo kolesa, stope, vretena in sita, nekatera počasno in tiho, druga hitro in glasno. Malo je bilo takih ljudi, ki jih ni minila ob katastrofi mirna hladnokrvnost, mnogo je bilo takih, ki so odvrnili svoje misli od posvetnih stvari in skušali kakorsibodi se sprijazniti z večnostjo in potolažiti strogega sodnika. Mnenje, da bo treba zdaj storiti samo en skok iz časnosti v večnost, mnenje, da je prišel sodni dan, se je ukoreninilo pri lahkovernih Gabrovčanih. In tudi vsa znamenja so kazala na to. Že podnevi je nekatere najbabjevernejše vaščane prevzela misel, da vrag stika pri Cijazovčevem kozolcu. Če si je že podnevi upal na božji svet, kaj bi si ponoči ne, saj noč je po gabrovških nazorih nalašč ustvarjena za črne pošasti. Vera, da bo imel kralj pekla na sodni dan mnogo opravila, je naslikala v domišljiji temu in onemu to peklensko seme, prežeče na pogubljenje kristjanske duše. Pokazalo se je, da Gabrovčani niso samo veliki sovražniki tega pasjega bitja, ampak da se ga tudi zelo boje. Marsikdo se ga je spomnil, seveda ne več v kletvi, ampak v strahu, tako da nič preveč ne rečemo, trdeč, da je tisto noč v peklu vsemu rogatemu rodu zvonikalo v levem ušesu, nekaterim dostojanstvenikom repatega plemena pa se je poleg tega nemara tudi kolcalo.

Več dogodkov kaže na to, da je tisto noč pravj pravcati satan komaril po vasi, marsikom viden. Najpoprej povemo o Anžiču, o katerem smo že slišali, kako neprijeten poljub je dobil od Lenkinega okna doli, stoječ kraj češplje. Pogledal je ljubezni potrebni mož okrog sebe, alj ga ni nemara zasačil kakšen tekmeč in mu nasul peska na glavo, ker ni imel pri rokah izdatnejših skletkov in polen. Ljubosumnost je vsega zmožna! Pri tej priči zagleda temno, na vse strani mahajočo in lovečo se postavo, ki se je speljala brez konja, o katerem je toliko slišal čez dan in zvečer. Vedel je Anžič, da so se v starih časih godili na svetu čudeži, verjel je, da se čudeži gode tudi danes, dasi tajno in nevidno za nas

ali da je to, kar se je baš zgodilo pri kozolcu, čudez od Boga, tega mu njegova utrjena krščanska zavest ni potrdila. Sploh pa o čudežih tisti hip ni utegnil natančneje premišljevat, ker, še preden je zadel voz z neznanim voznikom ob Smoletovo gostilno, je udaril Anžič v noge in dirjal čez drn in strn domov, kjer si ni upal iti v hišo, ampak je legel v hlevu pod kravji žleb. Tu ga je začela peči vest in očital si je, da je on zakrivil jezo božjo, ki je ob takih ogromnih pojavih za kazen poslala vraga na svet, zakrivil s tem čla je na velikonočno noč molil Cijazovčevi hčeri fantovske litanije. — Mari bi bil čakal ponedeljka ali pa prihodnje sobote. In tem bolj ga je zapekla vest, ko je začelo iznova bobneti prav pod njegovim ležiščem, ko je hlev zahreščal pred njim, ko mu je kravica bolestno zamukala v obraz, kakor bi mu tudi ona očitala veliko krivdo. Odpustimo siromaku njegove grehe in pustimo ga, naj v potu svojega obraza pod žlebom dela pokoro, moleč lavretanske litanije.

Ko sta zapustila Anžič in Tone Smoletovo gostilno, se je preselil Krulčev Peter od zakotne mize pri peči k zalitrskima prijateljema Martanu in Marnu. Peter in Maren sta začela razpravljati važno vprašanje, kakšno oblast ima vrag do človeškega rodu. In morda bi bila spravila na dan imenitne stvari, vredne, da se natisnejo v knjigo, da ni naredila prirodna sila, tajno delujoč pod zemljo, vsem pogovorom, kar se jih je vršilo tisto trudno in pozno uro, nepričakovan konec. Martan po svoji navadi ni dosti govoril, le namežiknil je večsi dobrovoljno se smejočemu Smoletu, češ, kako neizobražena moža sta ta dva. Ko pa se je prigodil prvi sunek in so se jeli gugati in priklanjati kozarci in se je podstavek z lučjo vred, kakor bi bil pijan, zavrtel na mizi in je jelo pod mizo bučati in je tam nekaj zarenčalo, tedaj so se vsem ziezili lasje in vsi so pohiteli pogledat pod mizo, kaj bi to pomenilo. Tja se je bil zvečer tajno priplazil Martanov pes Čokelj, ki je bil že vjaven iskati svojega gospodarja ob gostilnah in ga spremljati ponoči domov, kjer sta skupno povečeralja mlečno kašo, ki ju je čakala v skledji na peči.

Težko se je vdohsti v pasjo misel in premalo smo vajeni brskati po tujih možganih, zato nismo mogli dognati,

zakaj je zarenčal Čokelj ob prvem potresnem sunku: ali je hotel izraziti svojo nevoljo na ga je motilo v sladkem dremanju, ali je zinil zgolj od dolgočasje, kakor zija zospoda ob večernih urah v gledališčih in klubih, ali se je že naveličal čakati gospodarja in ga je hotel opomniti, da prestana kaša ni dobra: naj bo to tako ali tako, kmetje so pogledali pod mizo baš v onem trenutku, ko je Čokelj široko zinil in zdelaje pomolil dolgi jezik v podobi zakriviljenega strgala na dan.

Ko so se očanci zagledali v odprti pasji gobec in v žareče pasje oči, jih je prešnila strahovita misel, da preži hudič pod mizo in voha po krščanskih dušah, ki bi bile godne za njegovo pasje kraljestvo. Takemu pogledu niso mogli odoleti. »To je hudič!« sta zastokala složno Maren in Krulčev Peter Smole in Smoletovka sta plašno strmela na stensko uro, ki je obstala kakor bi hotela reči: Potekla je vajina ura in več ne bosta prilivala ob pozni uri božji kapljici vode! Očanci so skočili izza mize, ta gologlav, drugi pozabivši sukno in — daj nam Bog lahke noge! — so ubrali svojo pot. Pred gostilno so postali in so gledali na nebo in v temni svet, kaj je tam novega. — »Slabo vreme se nam obeta,« je jecal modri Martan in že je hotel utemeljiti svojo sodbo na podlagi nebeških prikazni, da bi prikril svoj strah, ko se zdajci iznova in še huje potrese in pridirja voz brez vprege. »Oh Kristus se nas usmili... antikrist, antikrist!« je javnil Martan v nepopisnem strahu, ko je prišel mimo grozni voznik, in vsa družba se je, mahaje z rokami, razkropila po vasi. Kar plotovi so se udirali pred bežečimi očanci. Dasi štiridesetletnik je tekel Martan brzo, kakor bi bil šele lanskó leto do služil voake. Za njim je priskakoval in tulil njegov Čokelj, vesel, da se je njegov gospodar naposled ganil izza mize. No, Martan Čoklja ni spoznal za svojega. Kam se je dela njegova modrost! Menil je, da se mora ob takim podzemskem grmenju odpreti zemlja in ga požreti in da je pošast, ki se plete preko plotov za njim, sam vrag, ki ga potegne nocoj na dno pekla, ker je pred letom baš ob tej pozni uri skrivaj in zločinski premaknil mejnik na svoji njivi za celo ped v zemljo soseda Poreneta. Dospelji domov se je zavihtel mož za ošek ter se zaril v slamo, kjer je goreče molil za srečno zadnjo uro

Čokelj je nekaj časa usmiljeno gledal za njim, potem se je namesto večerje obiznil po govcu in s krutečim želodcem potepel pol napušč v listje, odkoder je tisto noč večkrat javljal svoj nemir in svoje razočaranje gabrovški vasi.

Tudi Maren je v velikem strahu sopol domov. Ko so vaški psi sredi vasi zaslišali Čokljev glas, so vsestranski odgovorili s pretresljivim lajem, kj je votlo odmeval po hribih. Marnu se je zdel pasji laj nenavaden in strahovit in njegova pamet ni mogla drugega, nego ukreniti, da je to peklenska gonja, ki se bo vršila na sodni dan, kakor je slišal nekoč v pridigi. Ko je prisopihal v svojo vežo, je našel ženo čepečo na tleh, ne živo ne mrtvo. Marnovka je po prvem potresnem sunku zbežala iz postelje v vežo. Tu se ji je pojavilo nekaj groznega: na sredo veže je skočila mačka, Bog ve odkod, v blede svetlobo, ki se je lila skozi okno. V hiši niso imeli nikdar mačke, odkod se je torej vzela? In obstala je žival v tisti blede svetlobi, sukljala rep, bliskala z očmi in poredko je tiho mljavknila, kakor bi otožno neka vprašala Marnovki se je vrezala obupnost v srce, ker se je spomnila, da je slabo opravila velikonočno izpoved, ko je pozabila povedati, da je preteklo zimo prevarila svojega moža za dva mernika pšenice, katero je skrivaj prodala žitnemu prekupcu, denar pa potrošila za svoj priboljšek. Žena se je ob takim spominu sesedla od groze, ker zdajci je mačka jela godrnjati tako čudno.

»Oh, Neža — antikrist... antikrist razgraja s svojo drhaljo po vasi! Obžalu svoje grehe in moliva!« tako je zakričal Maren, ko je planil v vežo.

»Oh... tisto pšenico... saj veš...« je ihtela žena.

»Kakšno pšenico meniš?« je poprijel živahno Maren, pozabivši drugih nadlog, ko je zaslišal o pšenici.

»Tista dva mernika, ki si ju bil pogrešil pozimi...«

»Kje sta, Neža? Govori!«

»Oh, jaz sem ju vzela in prodala.«

»Ljuba moja, naj ti Bog tako rad odpusti tvoj greh, kakor jaz lahko pogrešam tista dva mernika!« je dejal Maren, pomagal Neži na noge in jo peljal

na trato pod oreh. Zadovoljen nasmeh je ogrnil njegov obraz, ker dobro se mu je zdelo, da je še pred smrtjo zvedel, kdo mu je kradeč v shrambi. Niti ob smrti ne moremo svojih misli do kraja vkopati v večnost, četudi se nam smejejo onostran groba najslajnejša nebesa: vedno je še nekaj za nami, kar nas mami in slepi. Zvedeli smo, da je Marnu pozneje, ko se je polegla potresna burja, postalo žal, da je tako pocent odpustil Neži.

Smole in njegova žena sta se ričala po prvem sunku za pivci iz gostilne. V vseobčni zmešnjavi sta bila še zmožna misliti o tem, kar ima je bilo drago in milo. Obema sta prišli na skrb deklici v podstrešni sobi. Ko pa je gospodar zaslišal Poloničini glas na dilah, je menil, da se deklicama ni prigodilo nič zlega, in je šel pogledat okoli poslopja.

To poglavje smo posneli iz knjige, ki je pravkar izšla v založbi »Tiskovne zadruge« v Ljubljani: iz 2. zvezka Zbranih spisov Frana Maslja - Podlimbarskega. Že ta odlomek pričuje o pripovedniški sili pisca slovečega romana »Gospodin Franjo«. V II. zvezku je ponatisnjena obsežna »Potresna povest« (str. 3—196, nato pa se vrste »Moravske slike« (I. Na Hani, 2. Izlet na Radhošt, 3. Z manevrov na Slovaškem. Slede še povest »Vojvoda Pero in perica«, nekaj črtic in »Izlet v Krakov«. Urednik dr. I. Štebinger je napisal uvod in opazke na koncu knjige, ki obsega 368 strani.

»Potresna povest« se godi v vasi Gabrovci. Pisatelj opisuje naše kmečko življenje vedro in živahno. Dejanje je stisnil v obseg enega dne, vzlic temu pa je povedal mnogo zanimivega, tako da povest bereš z resničnim užitkom. Središče dejanja je pretresljiv dogodek, ki je na velikonočni ponedeljek 1. 1895 vzbudil na Kranjskem, zlasti pa v Ljubljani, strah in grozo: *potres*. V povesti srečujemo več ostro izklesanih tipov iz življenja na kmetih, dejanje pa je na nekaterih mestih zasoljeno tudi z dobrim slovenskim humorjem.

Citateljem priporočamo II. zvezek »Zbranih spisov Fr. Maslja Podlimbarskega«. Stane broširan 70 Din, v platno vezan pa 84 Din in se naroča pri Tiskovni zadrugi v Ljubljani.

Zaloigra velike pustolovščine

TUDI V SLOVENSKEM TISKU SE ČESČE PIŠE O KULTURNEM BOJUV MEHIKI. DANAŠNJE PREGANJANJE RIMSKE CERKVE V TEJ DEŽELI NI NOVI POJAV. PODOBEN POLOŽAJ JE BIL ŽE TAKRAT, KO JE V MEHIKI IZGUBIL GLAVO HABSBURGOVEC MAKSIMILIJAN. ČLANEK POJASNJUJE ČITATELJU TE BOJE, PREDVSEM PA PRIPOVEDUJE O USODI ŠARLOTE BELGIJSKE, NESREČNE CESARICE MEHIŠKE, KI JE PO KRUTEM ZLOMU SVOJEGA SNA PREŽIVELA 60 LET V DUŠEVNEM MRAKU.

Boji med državo in cerkvijo v Mehiki

V drugi polovici januarja je minilo leto dni, odkar je umrla nesrečna mehiška cesarica Marija Šarlota, hči belgijskega kralja Leopolda I. in žena Maksimilijana Habsburškega, mehiškega cesarja. Ob tej obletnici si marsikdo v spominu obnavlja zaloigro v Queretaru, kjer je bil dne 19. julija 1867. ustreljen cesar Maksimilijan, in njene posledice, ki so bile še strašnejše od tragedije same. Da dobimo točen vpogled v žalostne dogodke, ki so Šarloti omračili um, se moramo najprej nekoliko seznaniti z mehiško zgodovino.

Mehika je bila že od nekdanj dežela upornikov in prekucij. Vodili so jo pogumni in vztrajni možje, med katerimi se je okrog l. 1860. pojavil Juarez, voditelj liberalcev. Zbral je okoli sebe ljudi naprednega mišljenja in je zahteval, da naj se dežela očisti tujih vplivov. Te tuje vplive pa so v najobilnejši meri predstavljali svečeniki. Zato se je Juarez začel boriti proti duhovščini. Ko je dobil moč v roke, je odpravil samostane, odvzel Cerkvi posestva, določil, da se mora Cerkev ločiti od države in da je vsak državljan v verskem oziru svoboden človek. Mehiški nadškof je moral z drugimi nadškofi zapustiti deželo. Tudi papeževemu nunciju je bil izročen potni list z nalogo, da naj ostavi mehiško ozemlje. Mehiški kongres je potrdil Juarezove sklepe in mu je dal oblast nad Mehiko v obliki diktature. Notranji mir pa tudi tako ni bil dosežen. Duhovščina je sicer trenutno izginila, njeni privrženci pa so na skrivaj rovarili med preprostim ljudstvom ter ga podžigali k upor.

Tako je mogel Juarez izvršiti le del svojega programa. Prodral je cerkvena

posestva, toda denar, ki ga je prejela državna blagajna, je kmalu pošel in država je prišla v nove stiske. Začeli so pritiskati notranji in zunanji upniki. L. 1861. so stvari dozorele tako daleč, da ni mogla vlada poravnati ne notranjih ne vnanjih dolgov. Zato so se sporazumele Francija, Anglija in Španija ter so sestavile londonsko konvencijo. V notji so zapretile Mehiki, da bodo nastopile zoper njo z oboroženo silo, če ne izvrši svojih dolžnosti. Država pa je bila brez denarja in tako je prišlo do oborožene intervencije.

Pred Veracruzom se je pojavilo najprej špansko brodovje, njemu pa sta sledili še francoska in angleška ekspedicija. Španija in Anglija pa sta kmalu spoznali, da zahteva Francija več nego ji gre po človeški pravici. Ustavili sta sovražnosti in odpoklicali svoje čete. Angleško in špansko brodovje je odplulo domov, Francozi pa so ostali v deželi in so nadaljevali ekspedicijo na lastno pest. Naskočili so Pueblo dvakrat; prvič nesrečno, drugič z uspehom. Tako so si osvojili mesto. Skupščina notablov (plemenitašev) se je zedinila v načelu, da se odpravi republika in da postane Mehika dedna monarhija.

Duševni oče te zasnove je bil francoski cesar Napoleon III. Domislil se je, da bi bil najprimernejši kandidat za mehiški prestol avstrijski nadvojvoda Maksimilijan, bivši guverner avstrijskih provinc Venecije in Lombardije. Maksimilijan je živel v divnem gradiču Miramaru pri Trstu. Napoleon III. je svoje misli sporočil Mehičanom, ki so poslali v Miramar posebno deputacijo. Vodili so jo trije možje: Almonte, de Estrada in Labastida. Maksimilijan je odposlanstvo sprejel in ni vedel, kaj naj mu odgovori. Kolebal je med dvema izbira: med naslovom in dohodki avstrijskega nadvojvode in med me-

hiško krono. To neodločnost je presekalala šele Šarlota, ki je bila zelo lepa in slavohlepna žena in je silno hrepene-la po prestolu. Pregovorila je moža, da se je s posebnim paktom odpovedal pravicam avstrijskega nadvojvode in sprejel ponudbo Mehičanov. Potem, ko mu je bil papež podelil blagoslov, sta se Maksimilijan in Šarlota vkrcala 14. julija 1864. na avstrijsko fregato »Novarra« in se odpeljala čez morje proti Veracruzu.

Maksimilijan med dvema stoloma

V Mehiki sta se torej trli dve struji: liberalci in ultramontanci.* Prvo je vodil Juarez, drugi so bili pod vplivom duhovščine. Juarez je bil proti prodiranju tujcev in proti vsemu, kar je prinesla okupacija, torej tudi proti tujemu vladarju. Maksimilijan je moral kmalu spoznati, da stoji njegovo cesarstvo na

Toda ultramontanski stranki to ni bilo dovolj. Zahtevala je od njega del koncesij. Maksimilijan jih ni hotel in tudi ni mogel dati in tako so se začeli ultramontanci nad njim maščevati. Posledica je bila, da je ostal Maksimilijan s svojo cesarsko krono sam: na eni strani je imel za nasprotnike liberalce, na drugi pa duhovščino in njene privržence.

Francoskim četam je poveljeval general Basaine. Maksimilijana je slabo podpiral. Vrhu tega je Maksimilijan podpisal usodni dekret, s katerim je proglasil Juareza in njegove privržence za roparje in bandite, ki jih je treba postreliti. Tako si je prerezal poslednjo rešilno vrv, zlasti, ker je bila organizacija njegovih čet zelo pomanjkljiva. Juarez je bil sicer potisnjen na državno mejo, dobival pa je pomoč iz Zedinjenih držav in je postal kmalu kos Maksimilijanu. Medtem se je končala meščanska vojna v Zedinjenih državah in Amerika se je postavila Napoleonovi pustolovščini po robu. Francija je bila primorana izprazniti Mehiko. Napoleon je sklenil odpoklicati svoje čete in je obenem jel nagovarjati Maksimilijana, naj se ob pravem času umakne, če mu je življenje drago. Cesar ga ni maral poslušati. Skušal se je rajše utrditi v deželi, ker ga je bilo sram povratka v Evropo. In baš tukaj se začne tragedija Šarlote.

Šarlota rešuje moža

Hči belgijskega kralja, ki je videla Maksimilijanovo zadrego in je brezmejno ljubila svojega moža, se je osebno odpravila na pot v Evropo, da izposluje pomoč od Napoleona in papeža. V začetku avgusta 1866. je odrinila v Francijo. V Saint-Nazaireu jo ni pričakoval nihče. Sprejel jo je samo mestni župan, ki ji je naznačil stanovanje. Tu je Šarloto dohitela vest o porazu avstrijske vojske pri Kraljevem Gradcu. To je bil vsekakor slab znak za njeno poslanstvo. Videla je takoj, da ji Franc Jožef najbrže ne pojde na roko. Napotila se je torej naravnost v Pariz k Napoleonu III. in tu je doživela že ob svojem prihodu drugo razočaranje.

Cosse-Brissac in Gentis, predstavnika Mehike v Franciji, sta sicer imela nalog čakati Šarloto na kolodvoru, a smola je hotela, da je cesarica izstopila na Montparnassu, ona dva pa sta jo čakala na Orleanski postaji. Šarlota

MAKSIMILIJAN — MEHIŠKI CESAR

lončenih nogah. Klerikalna stranka ga je vstoličila samo zavoljo pričakovane nagrade. Zahtevala je namreč, da se vrnejo cerkvena posestva, ki so dajala ogromne dohodke. Maksimilijan je prišel v razrovane finančne razmere in si je moral v prvi stiski pomagati s posojilom. Izposloval ga je v Franciji.

je tudi pričakovala, da ji bodo pripravili stanovanje v Tuillerijah. Tudi iz tega ni bilo nič. Kronana vladarica Mehike se je morala peljati v navadni kočiji v Grand-hotel. Tu je prvič dobila napad. Njena spremljevalka Madame del Barrio je prvič opazila togost njenega pogleda.

Ker je Napoleon III. obljubil Maksimilijanu svojo pomoč in podporo, se je Šarlota obrnila zdaj naravnost nanj. Napoleonu je bil ta obisk zelo neprijeten. Sklenil je sprejeti Šarloto šele po dolgem obotavljanju in jo je pozval na sestanek v Saint Claudu pri Parizu. Šarlota se je peljala tja v vozu. Med potjo jo je popadla tako strašna vro-

ŠARLOTA KOT MEHIŠKA
CESARICA

šica, da jo je Madame del Barrio morala dvakrat vzeti v naročje in jo miriti. V deliriju je kričala in razsajala. Slednjič, ko se je voz približal Saint Claudu, se je bolnica nekoliko pomirila.

Na stopnišču pred gradom je ni nihče dočakal. Ta odsotnost slehernega ceremonijela je dala Šarloti slutiti, da se ji ne obeta nič dobrega. V tem, kar se je zgodilo, je videla netaktno dejanje in žalitev cesarskega dostojanstva.

Pred Napoleonom III.

Služničad jo je odvedla k Napoleonu v salon. V sosedni sobi je bila cesarica Evgenija, Madame del Barrio je ostala s francosko dvorno suito v posebni sobani. Nenadoma je zadonelo iz sprejemnice kričanje. Šarlota je vpila: »Prav se mi godi! Nikoli ne bi bila smela pozabiti svojega dostojanstva. Morala bi pomniti, da se po mojih žilah pretaka burbonska kri, a ponižala sem se pred Bonapartom, ki je navaden pustolovec!«

Sledil je top padeč in nastal je odmor. Nato so se odprla vrata sosedne sobe in skozi odprtino je prikorakal cesar. Glas mu je bil zmeden, ko je poklical Madame del Barrio k sebi. Cesarica je ležala na zofi in poleg nje je klečala Napoleonova žena Evgenija ter jo je drgnila s kolinsko vodo. Šarlota se je za trenutek zavedla, potem pa je zopet omedlela. Cesar je ves razburjen korakal sem in tja po sobi.

Z drhtečim glasom je popisala cesarica Evgenija prizor med njenim možem in mehiško cesarico. Šarlota je prosila Napoleona, naj se usmili Maksimilijana. Skušala ga je pregovoriti, naj ne odpokliče svojih čet iz Mehike. Cesar jo je neusmiljeno zavrnil in ji je povedal, da ne more dati ne kaplje krvi, ne novčiča denarja za Mehiko.

Ko je prinesla cesarica Evgenija čašo vode, da bi zmočila bolnici ustne, je Šarlota odprla oči in udarila cesarico po roki z vzklikom: »Proč, prokleti morilci! Hočete me zastrupiti, da bi se me odkrižali!«

O Šarlotinem stanju so takoj sporočili v Bruselj, odkoder je prišel ukaz, da mora cesarica nemudoma ostaviti Francijo. Po kratkem odmoru v Švici, ker ji živci niso dali več miru, je hotela Šarlota potovati dalje. Koncem septembra se je odpravila v Rim. Imela je namen izposlovati od papeža konkordat, ki naj bi pridobil vsaj svečeništvo za Maksimilijana.

Šarlota v Vatikanu

V Vatikanu je tedaj vladal papež Pij IX. Hotel se te pokazati drugačnega kot Napoleon III. in je odredil, naj se sprejme Šarlota z vsem bliščem in sijajem, ki gre kronani glavi. Kolodvor je bil ob prihodu cesarice slavnostno razsvetljen. Sveti kolegij je pričakoval

Šarlota na peronu. Špalir je tvorila papeževa garda in cesarico je spremila v hotel posebna četa dragoncev.

Naslednji dan se je prijavila Šarlota papežu v avdijenco. Pij IX. ji je dovolil enourni razgovor. Razložil ji je v mirnih, dobro premišljenih besedah, da je spravila pruska zmaga Avstrijo v tak položaj, da se ne more zanimati za mehiško zadevo. Molčé se je Šarlota poslovila od papeža. Pisala pa je Maksimilijanu pismo, v katerem je povedala: »Jaz vem več o Kitajski, kakor ti ljudje o Mehiki«. Pet dni poz-

pustiti, in ko se je zmrabilo so ji morali pripraviti ležišče v vatikanski knjižnici. Ponoči jo je tresla strašna vročica. V deliriju je narekovala oporoko ter zahtevala, da jo pokopljejo v cerkvi sv. Petra. Z velikimi težavami so jo pregovorili, da se je vrnila v hotel. Papež se ukazal, da jo mora spremljati eskorta dragoncev. Med potoma pa je šinilo Šarloti v glavo, da se mora sprevod ustaviti. Bilo je baš pred nekim javnim vodnjakom. Cesarica je stopila iz voza, stekla k vodnjaku ter slastno pila vodo iz pločevinaste posodice, ki je služila mimo-idočim ljudem za gašenje žeje. To posodo je večkrat napolnila in jo nesla k ustom.

V hotelu je pridržala samo komorno strežnico Matildo, vse druge je odpustila. Matilda je morala kupiti malo pečico za ogleje, koš jajec in nekaj piščancev. Cesarica se je branila povžiti vsako hrano, ki ni bila pripravljena pred njenimi očmi. Nad posteljo je bil razpet baldahin, okrog posteljnjaka pa so pikalji pičo piščanci, ki so bili privezani na motvozu in so se sprehajali po dragocenih preprogah. Elegantne plošče iz marmorja so bile zatrpane z jedmi. Po vodo je hodila Šarlota sama kar k javnim vodnjakom. To se je dogajalo po večkrat na dan. Papežev državni tajnik Antonelli je končno obvestil o vsem tem belgijsko kraljevsko rodbino. Šarlotin brat, grof Flanderski se je odpeljal v Rim in je spravil Šarloto nazaj v Miramar.

ŠARLOTA KOT BLAZNA STARKA

neje, dne 30. septembra ob 8. zjutraj se je Šarlota napotila ponovno v Vatikan, to pot brez spremstva. Papež je sedel baš pri zajtrku. Cesarica je tiščala v komornike, da jo morajo pustiti predenj. Ugodilj so ji, in ko je prišla pred papeža, je pomočila prste v skodelico šokolade, ki so jo pripravili papežu za zajtrk. Prste si je dolgo oblikovala. Blaznost je izbruhnila.

Blazna mehiška cesarica

Sledili so strašni prizori. Šarlota je kričala, da jo hočejo izstradati in je venomer govorila, da jo hoče Napoleon zastrepiti. Vatikana ni hotela za-

Maksimilijanov neslaven konec

Medtem se je v Queretaru odigralo zadnje dejanje Maksimilijanovega življenja. Francozi, ki so že spomladi l. 1867. ostavili Mehiko, so prepustili Maksimilijana njegovim lastnim usodi. Cesar se je s tropom svojih zvestih privržencev umaknil v Queretaro, ki ga je oblegal republikanski general Escobedo. Trdnjava se je branila nekaj mesecev, potem je postala žrtev izdaje. Izdajalec je bil polkovnik Lopez. Juarezove čete so zajele Maksimilijana, ga postavile pred vojno sodišče, ki ga je obsodilo na smrt z ustrelitvijo. Juarez se je dolgo branil izročiti Maksimilijanovo truplo; šele pozneje ga je izročil admiralu Tegetthoffu, ki ga je pripeljal na Dunaj, kjer so ga položili v kapucinsko grobnico.

60 let blazna

Šarlota je ostala le kratek čas v Miramaru. Belgijski dvor je izposloval, da so jo poslali najprej v Laetcken, potem pa v grad Tervueren. Tu se ji je zdravje nekoliko okrepilo. Zdravniki so celo upali, da se bo Šarlota popravila, ker je imela češče dobre in mirne ure in je pisala pametna pisma.

Šarlotini okolici pa se je zdelo potrebno, da razodene nesrečnici resnico o Maksimilijanovi smrti. Bolnica je sprejela oznanilo s topo udanostjo, nato pa se ji je začelo še bolj mračiti v glavi. Svoja poslednja leta je preživela Šarlota v Bouchovtu poleg Bruslja. Propadala je vedno bolj in se ni več zanimala za življenje. Edino na svoje dostojanstvo in čast ni pozabila do zadnjega diha. Čestokrat je posedala

pri klavirju, igrala mehiško narodno himno »La Colomba« (golobica), potem pa se je spomnila na Maksimilijana in je začela vpiti, da ga ni več. Dolžila je Napoleona, da je kriv njegove smrti, snemala je slike s sten in jih trgala, edino Maksimilijanove podobe je čuvala, da se niso poškodovale. V mračnih alejah parka je govorila s prividi, ki jih je snovala njena bolna domišljija.

Ko je bil Maksimilijan kronan za mehiškega cesarja, je bilo Šarloti 24 let. Samo tri kratka leta je trajal njen vladarski sen; nad 60 let je hrumela v njeni duši črna duševna noč. Umrla je v starosti 87 let.

Tako sta plačala veliko pustolovščino Napoleona III. dva nedolžna človeka: Maksimilijan s svojo glavo, Šarlota pa z lučjo svojega uma.

Ali je današnja moda zdrava?

Vse ženske hočejo biti vitke!

Danes so razmere tako daleč, da moramo biti resno v skrbeh za blaginjo doraščajoče ženske generacije in za tiste, ki skušajo svojemu telesu z zdravili, katerih ne predpisuje zdravnik ali s pretrano telovadbo, ki je zdrava le tedaj, če jo nadzoruje strokovnjak, dati vitko, deško linijo. V poslednjem času je več odličnih ameriških zdravnikov napovedalo odprti boj nestrokovnjakom, ki brez zadostnega proučevanja in izkušeni izdelujejo sredstva zoper debelost.

Glede na dejstvo, da v naravi ni določene in za vse enako veljavne mere, marveč je temu dan ta telesni obseg, temu pa oni, ne smemo misliti, da je zdravju v prid, če hočejo vse ženske biti enako vitke. Nekaterim ljudem, ki so bolj polnega telesa, škoduje, če skušajo omršaviti, tako da bi bili vitki, kakor velewa vsemogočna moda. Ni vsak za vitkost, kakor ni vsak za polnost in debelost. Z zdravstvenega vidika se tedaj zahteva kar največja previdnost pri uporabi raznih sredstev, ki se rabijo za omršavenje. Sem štejemo tudi telovadbo, ki utegne imeti v pretiranih oblikah kaj škodljive posledice.

Nagla izprememba v hrani lahko povzroči, da dobiva telo premalo hranil-

nih snovi in jame slabeti; v tem stanju pa je zelo dovzetno za slabokrvnost, jetiko, influenco in druge nalezljive bolezni.

Zdravniki v raznih javnih glasilih često svarje ljudi pred mazači, ki ponujajo svoja sredstva za mršavost ali — kot se to imenuje v jeziku mode — za vitko linijo. Taki ljudje nič ne ugibajo, kako bodo ta sredstva učinkovala na žensko telo in živce. Po sodbi zdravniških strokovnjakov pa se nagel in temeljit skok iz debelosti v mršavost zmerom maščuje z boleznimi in včasih prav resno ogroža življenje. Bodimo nezaupljivi nasproti vsaki metodi, ki nam obeta, da se bo naša teža zmanjšala več ko največ za 10 dkg na teden.

Zdravniške avtoritete nimajo pojma, koliko žena in deklet ogroža svoje zdravje in življenje s polzkusi, da postanejo vitke in tenke. Splošno pa se sodi, da je njih število uprav ogromno. Hotenje, postati vitka, podžiga pri ženski njena najmočnejša želja, da bi bila lepa in prikupna. V svojem brezgla- vem hlastanju po lepotnih efektih pa ženske pozabljajo, da tolikanj občudovano vitko, deško telo ni in ne more biti edina označba lepote; da njihova vnanost često trpi pod vplivom notra-

njih bolezenskih motenj, ki so si jih nakopale tako, da so odtegnile telesu hrano, ki mu gre od narave.

Neki odličen in izkušen zdravnik piše:

Nikdar se ne bi smela nobena ženska podvreči kuri za odpravo debelosti, ne da bi se bila prej natančno podučila pri strokovnjaku. Pa tudi to še ne zadoštuje. Med kuro mora biti pod stalnim strokovnjaškim nadzorstvom. Nemara bosta včasih prišla navzkriž ženska niččurnost in zdravstveni interes. Toča če se dožene, da bi omršavanje utegnulo ženi škodovati, kaj ima izbrati: zdravje ali »deško linijo?« To se pravi z drugimi besedami: pamet ali nespamet?

Po mnenju slovečih zdravnikov je prava nesreča za ljudi našega časa — in ta modna bolezen prodira že iz mest na kmete — da se toliko ljudi, zlasti še žensk, neprestano ukvarja z mislijo, ali so pretežki ali ne? Žene bi morale pomisliti, da takšno nasiljevanje telesa nujno škoduje zdravju, a zdravje, lepota in sreča so v najtesnejši medsebojni zvezi.

Zdravniške avtoritete si še niso edine v tem, kako daleč gre krivda za nenaravno »deško linijo« na rovaš ženski modi. Splošno se sodi, da je moda vendarle precej koristila higijeni, ko je odpravila steznik in druge podobne, zdravju škodljive reči, ni pa več na pravi poti, če širi »deško linijo«.

Koliko pa naj tehta žena?

V mnogih zdravstvenih listih se trdi, da mora vsaka žena, ki je toliko in to-

liko visoka, teoretično enako tehtati, ne oziraje se na ostale telesne lastnosti, na njen tip, njeno telesno konstitucijo in morebitne bolezni, ki jih je bila že prebolela v življenju. Takšna norma pa nikakor ne drži in ne more posameznici povedati nič zanesljivega.

Vsak prevdaren zdravnik bo ugovarjal hotenju, da bi se ženske, ne glede na svoje telesne posebnosti, skušale prilagoditi neki za vse enaki meri in teži in da bi hotele biti enake moškim. Vsa bodočnost človeštva zavisi od tega, da bo žensko telo, ki je dragocena posoda življenja novih rodov, ohranilo vse fizične pogoje, ki so potrebni za zdrav naraščaj; sem pa štejemo pravilno funkcijo vseh organov, predvsem pa tistih delov ženskega telesa, ki so v službi svetega zakona ohranitve človeškega rodu.

Ni tedaj mogoče reči absolutno zanesljivo: Toliko in toliko moraš tehtati, da imaš zdravstveno pravilno težo. Samo zdravnik bi lahko dognal, ali je teža posamezne žene prenizka ali previsoka in kaj zahteva poseben ustroj njenega telesa. Mnoge žene, ki si domišljajo, da morajo s stradanjem, s telovadbo itd. doseči »vitko linijo«, imajo v resnici prenizko težo, ki jo z odtegotvanjem prepotrebne hrane še bolj zmanjšujejo. Da nespametno gospodarstvo z energijami človeškega telesa ne more biti brez posledic, leži na dlani.

Kaj se to pravi, smo že zapisali in k sklepu še ponavljamo: Lepote ni brez zdravja, sreče ni brez zdravja, prvo je zdravje!

Prelahka obleka — zaveznik jetike

V poslednjem času se je v Ameriki splošno opazilo, da umrljivost za jetiko med mladimi ženskami od 15. do 25. leta čedalje bolj narašča. Ob istem času se je dognalo, da pri moškem spolu v tej dobi pojema. To dejstvo je postalo toliko bolj očitno, ker umrljivost za jetiko v Zedinjenih državah ameriških že dolgo let stalne pada. Ameriški zdravniki sedaj na osnovi omenjenega presenetljivega izsledka proučujejo in skušajo odstraniti vzroke, ki zahtevajo življenje tolikih mladenk že v najlepši zorni dobi.

Občutljivost mladih deklet

Jetika — to je splošno priznano dejstvo — ni več tako nevarna za narod-

no blaginjo kot je bila nekoč. Umrli-vost za tuberkulozo je bila pri vseh stanovih in starostnih dobah potisnjena na tako nizko stopnjo, da ameriške oblasti menijo: Nižje za sedaj ne bo šlo. Iz jema so samo mlade ženske v uvodoma omenjeni starostni dobi. Vsako leto umre v Zedinjenih državah ameriških za jetiko nekaj tisoč mladih deklet več nego mladeničev. V poslednjem času se je razširilo mnenje, da je v veliki meri kriva lahka ženska obleka. Le-ta prinaša prezgodnjo smrt tisočev deklet; moda tedaj v glavnem širi med ameriškim ženstvom zavratno in dolgotrajno jetiko!

Na temelju bolj ali manj neposrednih opazovanj in izkušenj, ki si jih je pri-

dobli ob sodelovanju Društva za boj jetiki v Wisconsinu, je proglasil dr. Dearholt načelo, da se je treba zoper jetiko mladih deklet bojevati z zahtevo po primerni preosnovi ženskih oblačil. Obstoj nekaj meja — pravi ta zdravnik — ki jo mora pri lahkih oblačilih poznati vsako dekle, če noče, da mu ne bo prehladno in da se ne bo zmanjšala odporna sila nasproti boleznim. Glede dejstva, da gre pri razširjenju jetike med mladimi dekleti v veliki meri krivda nezadostnim oblačilom, so si zdaj že vsi znameniti zdravniki na jasnem. Vendar bi bilo napak, če bi mislili, da je to edini škodljivi vpliv. Oglejmo si še nekatere zaveznike deklinške jetike.

Nezadostna hrana

Dr. John A. Smith, tajnik ameriškega društva proti jetiki, trdi, da je naraščanju jetike med mladino kriva doba jazza in drugih plesov, ki silijo mladino, da se prehitro giblje. Dr. Smith misli, da se ne bi sanatorij proti jetiki v zapadnih delih Amerike tolikanj polnili s šolsko mladino, kakor se to godi sedaj. »Kaj drugega pa naj pričakujemo,« nadaljuje Smith, »če se dovoljuje mladini ponočevanje, pa dolge avtomobilske vožnje in plesanje jazza. Ne dvomim, da je veliki umrljivosti mladih deklet v precejšnji meri kriva nezadostna obleka, vendar pa moramo upoštevati tudi druga dejstva. Le oglejmo si, kako se hrani mlada zaposlena žena, pa bomo dobili v marsikaterem slučaju ključ k umevanju tega vprašanja.

Pomanjkanje previdnosti

Pa še nekaj je kar izpostavlja žensko posledicam prehitre menjave temperature. Gre za pomanjkanje previdnosti. Mnoge močne osebe lahko mirno

prehajajo iz vročega kraja na mrzlo, ne da bi se pri tem zaščitile s toplejšo obleko. Če pa kdo razgret zapusti plesno dvorano in odide v hladno noč, nato pa se še vozi z vso naglico, tedaj to ni škodljivo samo pozimi, ampak tudi poleti.

Zagovor ženske obleke

Nekoliko drugače sodi o tem vprašanju miss Jessamine S. Whitney, načelnica statističnega oddelka ameriškega društva proti jetiki. Pravi, da jetika vendar le ni tako razširjena med otroci kakor je bila nekoč. Hvala gre dejstvu, da ima mladina boljše nadzorstvo in da raiši uboga starše kot v prejšnjih časih.

»Ni pa res, da bi bil sedanjí način ženskega oblačenja tako slab kot se trdi. Sedanje žensko oblačilo je lahko in zlasti ob gorkem vremenu kaj udobno in nudi možnost prostega gibanja. Priznavam da nenadna izprememba temperature lahko tem bolj škoduje. Mislim pa da je poglavitni vzrok slabe odpornosti mladih žena in deklet nasproti jetiki predvsem nezadostna hrana.

Tako pravi miss Jessamine S. Whitney.

Prepričevalen dokaz pa vendar le nudijo številke. Leta 1915. je umrlo v ameriških Zedinjenih državah le za 3.8% mladih deklet več za jetiko nego mladeničev. Mar ni kriva obleka, ki se je od tega časa dokaj izpremenila.

Prilodnja številka bo imela med drugim članek in slike povodom jubileja največje slovenske žene, dvorne dame ge. Tavčarjeve.

Naslovna slika («Zima») je lesorez slik, ja-grafika E. Justina.

«ŽIVLJENJE IN SVET» stane celoletno 60 Din. polletno 30 Din, četrtletno 15 Din, mesečno pa 6 Din. — Posamezne številke stanejo v podrobni prodaji samo 2 Din.

Naročilna za inozemstvo: ITALIJA mesečno 2 liri, četrtletno 6 tir, polletno 12 tir, celoletno 24 lir. — FRANCIJA mesečno 3 franke, ČEŠKOSLOVASKA mesečno 4 krone. AVSTRIJA mesečno 63 grošev. AMERIKA in ostalo inozemstvo 1 in pol dolarja na leto

---

Urejuje Božidar Borko. — Izdaja za konzorcij «Jutra» Adolt Ribnikar. — Za «Narodno tiskarno» d. d. kot tiskarnarja Fran Jezeršek. — Vsi v Ljubljani.